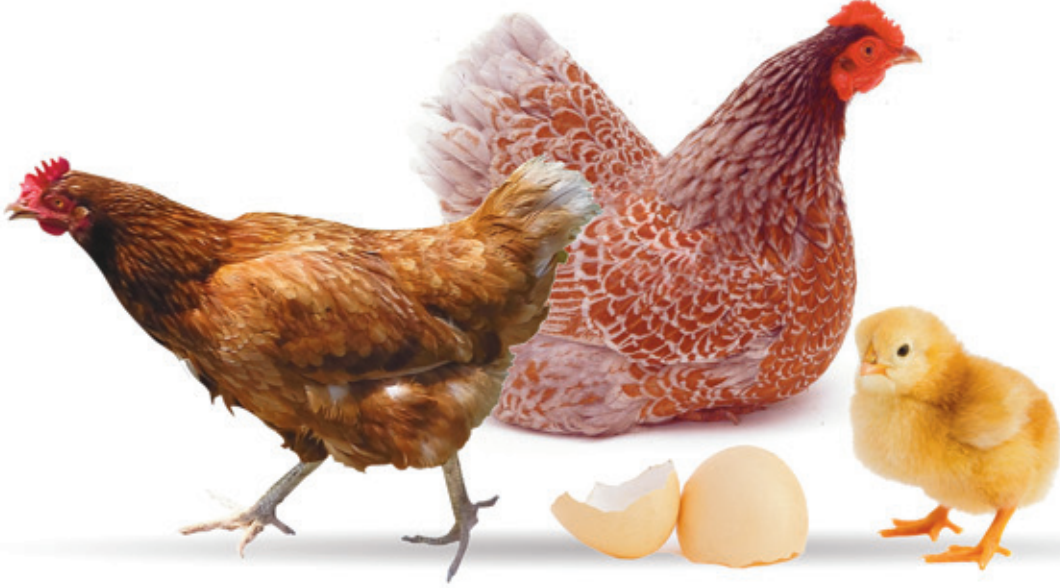

Tavukçuluk

Sektör Analizi

HAZİRAN
2012
SEKTÖR ANALİZİ

Bu belge, Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından bastırılmıştır.

Belge No : 2012-RP-18/20

Revizyon No : 00

Revizyon Tarihi : -

ISBN :

1. Basım, Haziran 2012

Editör(ler) : Dr. Turgay YILDIZ
Uzman

Tasarım : Sinan KACIR

Basım Yeri :

Matbaa Sertifika No :

Bu belgenin her türlü yayın hakkı Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı'na aittir.

Bu raporun basılması ve -oğaltılması Ajansın iznine tabiidir. Yazar ve Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı ismine atıf yapılmak suretiyle alıntı yapılabilir.

T.C. Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı

Cebraail Mah. Saray Sk. No: 1 37200 / KASTAMONU

Tel.: 0 (366) 212 58 52 Faks : 0 (366) 212 58 55

E-posta: bilgi@kuzka.gov.tr

www.kuzka.gov.tr

T.C.
KUZEY ANADOLU KALKINMA AJANSI
Genel Sekreterlik

Tavukçuluk Sektör Analizi

HAZIRLAYAN
Dr. Turgay YILDIZ
Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birimi Uzmanı

Makale yazar adı içermektedir ve atıflar yazara yapılmalıdır. Makaledeki bulgular, yorumlar ve sonuçlar tamamen yazara ait olup; Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı'nın görüşlerini yansıtmamaktadır.

Değerli katkılarından dolayı Doç. Dr. Hüseyin ŞEN ve Serkan GENÇ'e ayrıca emeği geçen herkese teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Giriş	1
1. Tavukçuluk Sektörü Hakkında Genel Bilgiler	3
2. Türkiye’de Tavukçuluk Sektörünün Gelişimi	4
3. Tavuk Eti Üretimi, Tüketimi, İhracat Ve İthalatı	5
3.1. Dünya Tavuk Eti Üretimi	5
3.2. Dünya Tavuk Eti Tüketimi	7
3.3. Dünya Tavuk Eti İhracat Ve İthalatı	9
3.4. Türkiye’de Tavuk Eti Üretimi Ve Tüketimi	11
3.6. Türkiye Kanatlı Et İhracat Ve İthalatı	14
3.7. TR82 Bölgesi’nde Tavuk Eti Üretimi Ve Tüketimi	18
4. Tavuk Yumurtası Üretimi, Tüketimi, İhracat Ve İthalatı	22
4.1. Dünyada Yumurta Üretimi Ve Tüketimi	23
4.3. Dünyada Yumurta İhracat Ve İthalatı	25
4.4. Türkiye’de Yumurta Üretimi Ve Tüketimi	27
4.5. Türkiye’de Yumurta İhracat Ve İthalatı	28
4.6. TR82 Düzey 2 Bölgesi’nde Yumurta Üretimi	29
5. Türkiye’de Tavukçuluk Sektörünün Sorunları Ve Çözüm Önerileri	34
5.1. Hammadde Temininde Yaşanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri	34
5.2. Hayvan Materyali Teminindeki Sorunlar Ve Çözüm Önerileri	36
5.3. İhracat Ve İthalatta Yaşanan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri	37
5.4. Denetimsiz Üretim Sorunu Ve Çözüm Önerileri	37
5.5. Yatırıma İlişkin Sorunlar Ve Çözüm Önerileri	38
5.6. İstikrar Sorunu Ve Çözüm Önerileri	38
6. Kaynakça	40

TABLolar, GRAFİKLER VE HARİTALAR LİSTESİ

Tablolar Listesi

Tablo-1: Dünya Tavuk Eti Üretimi (% Olarak), (Ton)	6
Tablo-2: Ülkelere Göre Tavuk Eti Üretimi, 2010, (1.000 Ton)	6
Tablo-3: Dünya Kanatlı Eti Tüketimi	7
Tablo-4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Tavuk Eti Tüketimindeki % Değişme *	8
Tablo-5: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yıllara Göre Kişi Başı Tavuk Eti Tüketimi, (Kg)	9
Tablo-6: Ülkelere Göre Kanatlı Eti İthalatı (1000 Ton)	10
Tablo-7: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kanatlı Eti İhracat Miktarları (1.000 Ton)	10
Tablo-8: Türkiye Kümes Hayvanları Varlığı, 2010.	11
Tablo-9: Seçilmiş Bazı Ülkelerin Yıllara Göre Tavuk Eti Üretim Miktarı, (Aksi belirtilmedikçe Ton Olarak)	13
Tablo-10: Türkiye’de Yıllara Göre Kanatlı Et Üretimi ve Kişi Başı Tüketim	14
Tablo-11: Tavuk Eti ve Sakatatı İhracatı, (Ton)	15
Tablo-12: Türkiye’nin Ülkeler Bazında Tavuk Eti İhracatı	16
Tablo-13: TR82 Düzey 2 Bölgesi Etlik Piliç Varlığı, 2012 (Adet)	18
Tablo-14: TR82 Düzey 2 Bölgesi Yıllara Göre Etlik Piliç Sayısı (Aksi Belirtilmedikçe Adet Olarak)	19
Tablo-15: Dünya Yumurta Tavuğu Sayısı, (1000 Adet)	23
Tablo-16: Dünya Yumurta Üretimi, (Milyon Ton)	23
Tablo-17: Dünya Yumurta Üretimindeki Lider 10 Ülke (1970 ve 2009)	24
Tablo-18: Dünya Yumurta İhracatında İlk 15 Ülke, 2008	26
Tablo-19: Dünya Yumurta İthalatında İlk 15 Ülke, 2008	26
Tablo-20: Türkiye’nin Ülke Bazında Yumurta İhracatı (Aksi Belirtilmedikçe % Olarak)	29
Tablo-21: TR82 Düzey 2 Bölgesi Yumurta Tavuğu Varlığı, 2012 (Adet)	30
Tablo-22: TR82 Düzey 2 Bölgesi Yumurta Üretimi, (1000 Adet)	30
Tablo-23: Bölgesel Bazda Tavuk Eti ve Yumurtası Üretimi, 2009	31
Tablo-24: Bazı Yem Hammaddelerinin İthalat Değerleri, 2011	35
Tablo-25: Yıllara Göre Damızlık Yumurta ve Cıvciv İthalatı (Adet)	36
Tablo-26: Türkiye’de Yıllara Göre Yumurta İhracatına Verilen Destek Miktarları	37

Grafikler Listesi

Grafik-1: Kişi Başına Ortalama Tavuk Eti Tüketimi, 2010, (Kg Olarak)	8
Grafik-2: Türkiye’de Yıllara Göre Et Tavuğu Sayıları, (1000 Adet)	12
Grafik-3: Dünya Kanatlı hayvan Sayıları, 2010, (1000 Adet)	22
Grafik-4: Kişi Başı Ortalama Yumurta Tüketimi, 2009 (Adet)	25
Grafik-5: Yıllara Göre Türkiye Yumurta Tavuğu Sayıları (1.000 Adet)	27
Grafik-6: Yıllara Göre Türkiye Yumurta Üretimi (1 Milyon Adet)	28
Grafik-7: Yıllara Göre Yem Fiyatları (TL/Ton)	34

Haritalar Listesi

Harita-1: Türkiye Kanatlı Et Üretimi, (1.000 Ton)	20
Harita-2: TR82 Düzey 2 Bölgesi Tavuk Eti Üretimi, (Ton)	21
Harita-3: TR82 Düzey 2 Bölgesi İlçe Bazında Etlik Piliç Durumu, 2012, (Adet)	21
Harita-4: Türkiye Yumurta Üretimi, (Ton)	32
Harita-5: TR82 Düzey 2 Bölgesi Yumurta Üretimi, (Ton)	33
Harita 6- TR82 Düzey 2 Bölgesi İlçe Bazında Yumurta Tavuğu Durumu, 2012, (Adet)	33

GİRİŞ

Tarım, insanoğlunun besin ihtiyacını karşılayan en temel sektör olduğu için her zaman önemini korumaktadır. Tarım, bitkisel ve hayvansal üretimi kapsayan ve her iki faaliyetin iç içe olduğu bir sektördür.

Gelişmiş ülkelerin tarım yapısı incelendiğinde, hayvansal üretim, bitkisel üretimin önündedir. Ülkemizde ise tarım sektöründeki üretimin %65'i bitkisel, %25'i hayvancılık, %7'i su ürünleri ve %3'ü ormancılık olarak dağılım göstermektedir.

İnsanların yeterli ve dengeli beslenmesinde hayvansal kökenli gıdalar çok önemli görev yapmaktadır. İnsan beslenmesinde, proteinler en önemli besin maddesi olup; günlük protein ihtiyacının yarısının hayvansal proteinlerden karşılanması gerekmektedir. Türkiye'de kırmızı et, yüksek maliyet, ekonomik krizler gibi nedenlerle üretiminin azalması sonucu günlük hayvansal protein ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle tavuk ürünleri olarak tavuk eti ve yumurtası ihtiyaç duyulan proteinin karşılanmasında önemli yer tutmaktadır. Tavuğun biyolojik özellikleri, üreme hızı, yılda birim alanda yarattığı ürün miktarı, ürünlerinin biyolojik değeri, teknolojik gelişmeye ve mekanizasyona yetiştiricilik tekniğinin yatkın olması, hayvansal kökenli gıda üretimi yetersiz ülkeler için çok önemli bir üretim kaynağını oluşturmaktadır.

Dünya ve Türkiye'deki nüfus artışına paralel olarak gıda maddeleri tüketiminin de arttığı bilinen bir gerçektir. Ülkemizde 1990 yılındaki nüfus sayısı 56.473.035 iken, 2000 yılında %18,34'lük bir artışla 67.844.903 olmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2011 nüfus sayımı sonuçlarına göre 31.12.2011 itibarıyla Türkiye'nin nüfusu 74.724.269 kişidir (TÜİK, 2011). Giderek artan nüfus artışına paralel olarak temel gıda maddelerin karşılanması da önem kazanmaktadır. Tavuklardan kısa sürede ve devam eden periyotta hızlı ürün alınabilmesi onları insanlar için her geçen gün daha kıymetli hale getirmektedir.

Tavukçuluk sektörünün yayılma ve gelişimini etkileyen faktörler başlıca aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Tavukların diğer hayvanlara nazaran daha küçük hayvanlar olması, bakım ve idarelerinin kolay olması,
- Tavuk eti ve yumurtası insanlar tarafından sevilen bir gıda maddesi olması,
- Hiçbir din ve mezhepte tavuk eti yasak olmaması,
- Dünya nüfusundaki artış ve şehirleşmeye paralel olarak, tavuk eti ve yumurtaya olan talebin artması,
- Tavukların, üreme kabiliyetlerinin yüksek olması,
- Tavuklarda jenerasyonlar arası sürenin kısa olması,
- Tarım arazisine uygun olmayan her türlü arazide tavuk yetiştiriciliğinin yapılabilmesi,
- Tavuklar, küçük cüsseli olmalarından dolayı sınırlı alanlarda çok sayıda yetiştirilebilmesi,

- Tavukçulukta gelirlerin mevsimsel değil, sürekli olması,
- Tavuk ürünlerinin doğrudan tüketilebilmesi ve gıda sektöründe geniş ölçüde kullanılabilmesi,
- Tavuk eti ve yumurtasının insan beslenmesinde önemli gıda maddeleri olması,
- Tavukçuluk sektöründeki gelişmeler tarım teknolojilerinin ve hammadde gereksinimini karşılamak amacıyla bitkisel üretimi doğrudan etkilemesi söylenebilir.

Tavuk, yetiştiriciler için de önemli bir üretim dalıdır. Türkiye’de tavukçuluk sektörü, hayvancılığımız içerisinde en hızlı gelişen, modern teknolojiyi uygulamada, ileri ülkeler seviyesinde entegre tesislere sahiptir. 1950’den itibaren gelişmeye başlayan, 1970’li yıllardan sonra ticari mahiyette işletmelere dönüşen tavukçuluk, 1980’den sonra damızlıkçı işletmelerin kurulmaya başlaması, 1987’de Tarım ve Köyşleri Bakanlığınca kaynak kullanımını destekleme fonu uygulaması ile bugün, ülke ihtiyacının dışında oldukça büyük bir ihracat kapasitesine de ulaşmış durumdadır.

1. TAVUKÇULUK SEKTÖRÜ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Tavuklar küçük cüsseli hayvanlar olup; vücutları tüyler ve deri ile bacakları pulcuklarla kaplıdır. Tavuklarda bir çift kanat ve bir çift ayak bulunmaktadır.

Zoolojik olarak tavuğu sınıflandıracak olursak;

- Hayvanlar (Animal) alemi,
- Omurgalılar (Vertebrate) şubesi,
- Kuşlar (Aves) sınıfı,
- Tavukgiller (Galli) takımı,
- Sülüngiller (Phasianidae) familyası,
- Tavuk (Gallus) cinsi,
- Evcil tavuk (Gallus domesticus) türü şeklinde sınıflandırılırlar.

Evcil tavuk türlerinin atalarının tavukların yabani türü olan kırmızı orman tavuğundan (Gallus gallus ve Gallus bankiva) köken aldığı bilinmektedir. Kırmızı orman tavuğu, ilk olarak Çin ve Hindistan'da evcilleştirilmiştir. Evcilleştirilmeleri M.Ö. 2000'li yıllara dayanmaktadır. Evcilleştirilen tavuklar tarih içinde Mezopotamya, Anadolu ve buradan da Avrupa'ya yayılmıştır (Türkoğlu vd., 1997).

Günümüzde tavuklar standart saf ırklar ve hibritler olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Standart saf ırklar damızlıkçı ve ıslah işletmelerinde hibrit üretmek ve gen kaynaklarının korunması amacıyla muhafaza edilmektedir. Tavuklar coğrafi yörelere veya elde edildikleri bölgelere göre de Amerikan ırkları, Asya ırkları, İngiliz ırkları ve Akdeniz ırkları olarak ta dört gruba ayrılmaktadır. Diğer bir sınıflandırma ise tavukların verim özelliklerine göre yapılmaktadır. Buna göre tavuklar; yumurtacı ırklar, etçi ırklar, kombine verimli ırklar ve süs ırkları olarak ayrılmaktadırlar.

Tavukların barındıkları yerlere kümes adı verilmektedir. Tavuk yetiştiriciliğinde çok çeşitli kümes tipleri bulunmaktadır. Kümesler, yetiştirme amacına, yapı şekillerine, zemin durumuna ve ısıtma şekline göre sınıflandırılabilir. Yetiştirme amacına göre, civciv büyütme, piliç büyütme ve yumurtlama kümesleri, yapı şekillerine göre, açık, yarı açık ve kapalı kümesler, zemin durumuna göre, altlıklı yer sistemi, 2/3 ızgara sistemi, tam ızgara sistemi, kafes sistemi kümesler, ısıtma şekline göre ise kalorifer sistemli, güneş enerjili ve diğer ısı kaynakları ile ısıtılan kümesler olarak sınıflandırılabilirler.

Tavuk eti üretiminde genel olarak altlıklı yer sistemi kümesler tercih edilirken, yumurta üretiminde kafes sistemli kümesler kullanılmaktadır.

2. TÜRKİYE’DE TAVUKÇULUK SEKTÖRÜNÜN GELİŞİMİ

Türkiye’de tavukçuluk sektörüne yönelik ilk adım 1930 yılında Ankara’da Merkez Tavukçuluk Enstitüsü’nün kurulması ile atılmıştır. 1952 yılına kadar sektörde ilerleme olmamasına karşın, 1952 yılında saf kültür ırklarının ithali gerçekleştirilmiş ve ABD’den Plymouth Rock, New Hampshire ve Leghorn gibi günlük civcivler olarak gelen ırklar, Tarım Bakanlığı’na bağlı kuruluşlara ve halka dağıtılmıştır. 1956 yılında Yem Sanayi T.A.Ş.’nin kurulması rasyonel beslenme koşullarını sağlamıştır. Sonraki yıllarda tavukçuluk sektörü daha hızlı gelişme göstermiştir. 1963 yılında hibrit ebeveynlerin ithal edilmesinin özel sektörün de ilgisini çekmesiyle; 1968 yılında başlatılan yerli hibrit soylarını geliştirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmiş, daha sonra tavukçuluk ıslah çalışmaları 1979 yılında ülkesel proje kapsamına alınmıştır. Çalışmalar, Tavukçuluk Araştırma Enstitüsü Merkezi’nin kapsamında ülke çapında sektörde beyaz ve kahverengi yumurtacı ve etçi ebeveyn hatları üretimi olarak geliştirilmeye devam edilmiştir. Ancak, verim düzeyi açısından üretilen hatlar, bazı özellikleri bakımından yabancı genetik materyal ile karşılaştırıldığında rekabet güçlerinin zayıflığından dolayı hedeflenen amaca ulaşıldığı söylenemez. 1986 yılında uygulamaya alınan Kaynak Kullanımı Destekleme Primi (KKDP) sistemi, tavuk eti ve yumurta üretiminde yeni kapasiteler yaratılmış ve sektördeki gelişmeler; yem sanayi, inşaat, sağlık, aşı-ilaç sektörü gibi diğer sektörlerle de yansımış ve gelişmelerini hızlandırmıştır.

Yumurtacı hatlar konusunda Tavukçuluk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü 1995 yılında Kanada’dan 4 beyaz 6 kahverengi olmak üzere 10 saf hat getirmiş olup; ülkemizde başka hiçbir kamu veya özel sektör kuruluşunda bulunmayan, dünyada ise sadece birkaç ülkede bulunan bu saf hatlar üzerindeki ıslah çalışmalarına başlamıştır. Yapılan bu çalışmalar neticesinde söz konusu 10 saf hattın elde edilen onlarca kombinasyon içerisinde Türkiye şartlarında en iyi verimi veren 3 hibrit (ATAK, ATAK-S ve ATABEY) belirlenmiş olup; bunların üretimleri yapılarak yurt içi ve yurt dışına satışına başlamıştır.

Ne var ki etlik damızlıklar konusunda Türkiye’de çalışan herhangi bir resmi kurum bulunmamaktadır. Ülkemizde, yabancı firmalar tarafından geliştirilen etçi tavuk hatlarının damızlıkları bulunmakta olup; bunlardan üretilen hibritler kullanılmaktadır.

3. TAVUK ETİ ÜRETİMİ, TÜKETİMİ, İHRACAT VE İTHALATI

3.1. Dünya Tavuk Eti Üretimi

Tavukçuluk sektörü, hayvancılık içerisinde bilim ve teknolojiyi en çok kullanan ve bu yönüyle de en çok gelişmiş hayvancılık dalıdır.

Bilimsel olarak tavukçulukta hibrit üretim sistemi kullanılmaktadır. Hibrit üretim sistemi, 1920'li yıllarda ilk kez mısır bitkisinde uygulanmıştır. Hayvancılıkta ise ilk hibrit üretimi, 1942 yılında tavuklar üzerinde uygulanmıştır.

Hibrit üretimi, hayvan ıslahında ticari yetiştiriciliğe materyal sağlamaya yönelik olarak uygulanan kulanma melezlemesi yöntemiyle gerçekleştirilir. Bu melezleme yönteminde kullanılan ırk veya hatların çiftleştirilmesinden elde edilen yavrularda ebeveynlere nazaran üstün performans görülebilir. İşte üstün performans gösteren bu yavrulara hibrit denilir.

Uzun yıllar bilimsel olarak ıslah çalışmaları neticesinde hibrit üretim sistemi kullanılan et tavukçuluğu kısa sürede ürün verebilmekte ve birim alanda yoğun (entansif) üretim yapılabilmektedir. Etlik piliç; yemin ete dönüşme oranı yüksek, iş gücü diğer tarımsal işletmelere nazaran daha düşük, sağlıklı sindirimi kolay, besin değeri açısından %18 protein ile iyi bir protein kaynağı olan bir hayvancılık sektörü haline gelmiştir.

Hayvancılık alanında devamlı gelişen Tavukçuluk sektörü kendi içerisinde de yumurtacı ve etçi olarak alt sektörlere ayrılmış olup; bu sektörler dahi birbirinden oldukça farklı yapıdadır.

Etlik piliç yetiştiriciliği, günümüzde ya bireysel olarak ya da şahsın entegre bir firma ile sözleşme yaparak üretim yapması şeklindedir. Bireysel üretim sisteminde kümesi olan yetiştirici, hayvan ve yem materyalini, bakım ilaç ve kontrollerini ve yetiştirilen ürünlerin pazarlanmasını kendi yapar. Sözleşmeli üretim sisteminde ise üreticinin entegre firma ile sözleşme dahilinde, hayvan ve yem materyalinin, aşı uygulamalarının, veterinerlik hizmetlerinin ilgili firmaca karşılanması ve hayvanlar kesim yaşına geldiğinde firmaya teslim edilmesi şeklinde yapılır. Günümüzde, sözleşmeli yetiştiricilik sistemi daha yaygın kullanılan bir modeldir.

Dünyada tavuk eti, kırmızı ete oranla fiyatının ucuz, daha az yağlı, kolay erişebilir ve üretim şartlarının daha kolay sağlanabilir olmasından dolayı tüketimi giderek artmaktadır.

Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre, 2005-2010 yılları arasında dünyada tavuk eti üretimi giderek artmıştır. 2005 yılında üretim 47.171.324 ton iken, %17,3'lük bir artışla 2010 yılında 55.332.197 tona yükselmiştir. Tavuk üretimi, kıtalar bazında incelendiğinde, dünya üretimine paralel olarak 2005-2010 yılları arasında istisnalar hariç artışlar görülmektedir. Bu artışlar Afrika'da %32,7, Amerika'da %3,98, Asya'da %26,8, Avrupa'da %23,8, Avustralya'da %5,3'tür (Bkz. Tablo-1). Nüfus yoğunluğu dikkate alındığında, dünya nüfusunun yarısına sahip Asya Kitası'ndaki gelişmeler ve üretim artışının çok önemli

olduğu görülmektedir. Bu kıtada yer alan ve nüfus yoğunluğu fazla olan Çin ve Hindistan'daki ekonomik büyüme, insanların gelir düzeyini artırmakta; artan gelir düzeyi de insanların beslenme anlayışlarında değişikliklere neden olmaktadır. Bitkisel yönlü beslenmeden hayvansal yönlü beslenme eğilimi sonucu hayvansal ürünlere olan talep artmaktadır.

Tablo-1: Dünya Tavuk Eti Üretimi (% Olarak), (Ton)

	Yıllar					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Afrika	6	6	6	6	7	7
Amerika	40	40	39	37	36	36
Asya	37	38	38	40	40	40
Avrupa	15	15	15	15	16	16
Avustralya	1	1	1	1	1	1
*Dünya	47.171.324	47.826.288	50.657.006	52.538.842	53.382.819	55.332.197

* Ton olarak

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

2010 yılı itibarıyla ABD 16.971.000 ton ile dünya tavuk eti üretiminin %30,7'sini gerçekleştirmekte olup; 11.853.200 ton ile (%21,4) Çin, 10.692.600 ton ile (%19,3) Brezilya, bu ülkeyi takip etmektedir (Bkz. Tablo-2). Diğer önemli üretici ülkeler ise Meksika, Rusya, Hindistan ve Avrupa Birliği ülkeleridir. Ülkemiz dünya tavuk eti üretiminde 1.444.060 ton ile %0,26 paya sahiptir.

Tablo-2: Ülkelere Göre Tavuk Eti Üretimi, 2010, (1.000 Ton)

Ülke Adı	Üretim Miktarı
ABD	16.971,0
Çin	11.853,2
Brezilya	10.692,6
Meksika	2.681,1
Rusya	2.533,4
Hindistan	2.300,0
Endonezya	1.650,0
İran	1.650,0
Arjantin	1.598,0
Türkiye	1.444,1
Japonya	1.400,5
İngiltere	1.379,4
Malezya	1.295,6
Tayland	1.220,3
Fransa	1.103,0
Almanya	837,1

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

3.2. Dünya Tavuk Eti Tüketimi

2011 yılı itibarıyla kanatlı et sektörünün yıllık cirosu 3 milyar dolar civarındadır. Artan dünya nüfusuna paralel olarak beslenme ihtiyaçları da giderek artmaktadır. 1990'lı yıllarda 6 milyar olan nüfus günümüzde 7 milyar civarındadır (Watt Executive Guide, 2011). Tavuk etinin diğer etlere oranla ucuz ve sağlıklı olması üretim ve tüketiminin artacağını göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde kanatlı eti tüketimindeki artış gelişmiş ülkelere oranla fazla olması beklenmektedir. Dünya kanatlı et tüketimi 2001-2010 yılları arasında %2,14 artış göstererek 95.156.000 ton olmuştur. Dünyada kişi başı kanatlı et tüketimi ortalaması 2010 yılında 12,5 kg'dır. Domuz eti tüketimi 13,5 kg, sığır eti 8 kg, koyun keçi ise 1,6 kg'dır. 2008 - 2010 yılları arasında kanatlı et tüketimi kıtalara göre dağılımına bakıldığında, en yüksek oran %39 ile Asya kıtası %38 Amerika, %18 Avrupa ve %5 Afrika'dadır. Asya kıtasında 2011-2020 yılları arasında kanatlı et tüketimi %2,83 oranında artacağı öngörülmektedir. 2025 yılında AB'de etlik piliç üretiminin 9,6 milyon tona yükselmesi beklenmektedir (Watt Executive Guide, 2011).

Dünya kanatlı eti tüketimi incelendiğinde kişi başı en çok tüketimin 43,4 kg ile Kuzey Amerika, en düşük tüketimin ise 3,3 kg ile Afrika kıtasında olduğu görülmektedir (Bkz. Tablo-3). Nüfus yoğunluğu dikkate alındığında dünya nüfusunun yarısından fazlasına sahip olan Asya'daki %2,83'lük artışın kanatlı et üretiminin dolayısı ile tüketiminin en önemli etkeni olduğu düşünülmektedir.

Tablo-3: Dünya Kanatlı Eti Tüketimi

Kıtalar	Kişi Başı Tüketim(Kg)	Büyüme (%) *
	2008-2010	2001-2010
Kuzey Amerika	43,4	0,28
Avrupa	20,2	2,55
Afrika	3,3	1,53
Güney Amerika	28,7	3,85
Asya	7,5	2,83
Dünya	12,3	2,14

* 2001 – 2010 yılları arası ortalaması

Kaynak: USDA. www.fas.usda.org/dlp/livestock_poultry.asp (Erişim: 01.02.2012).

Asya kıtasında yer alan ve yaklaşık dünya nüfusunun 1/3'ünü oluşturan Çin ve Hindistan'daki kanatlı et tüketimindeki artış bu pazarı önemli hale getirmektedir (Bkz. Tablo-4).

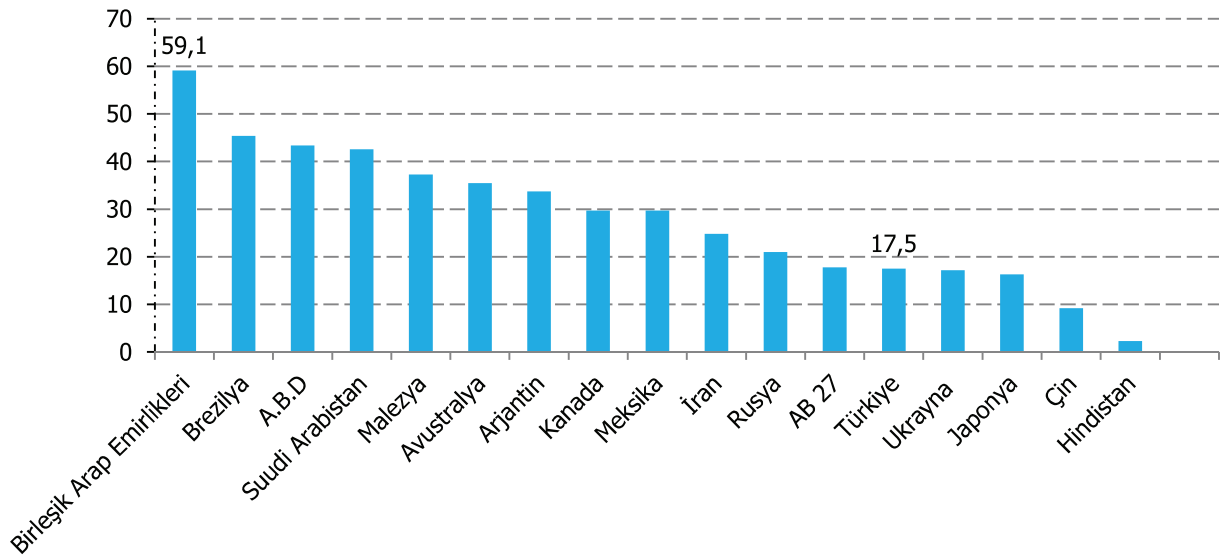
Tablo-4: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Tavuk Eti Tüketimindeki % Değişme *

Tüketim	2007	2008	2009	2010
Türkiye	7,00	15,61	6,80	15,52
ABD	13,58	13,43	12,94	13,46
Çin	11,42	11,95	12,21	12,46
Brezilya	7,38	7,79	8,03	9,13
AB 27	8,36	8,56	8,69	8,78
Meksika	3,06	3,28	3,26	3,34
Rusya	2,63	2,83	2,96	2,92
Hindistan	2,24	2,49	2,55	2,65
Japonya	1,95	1,92	1,98	2,06
İran	1,46	1,46	1,54	1,66
Güney Afrika	1,39	1,43	1,44	1,51
Arjantin	1,2	1,27	1,33	1,39

*Bir önceki yıla göre % olarak

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

Dünyada kişi başı en çok tavuk eti tüketen ülkeler arasında Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Brezilya ve ABD gelmektedir. Ülkeler bazında tavuk üretimindeki artış değerlendirildiğinde dünyada istikrarlı bir artış sergilendiği görülmektedir (Bkz. Grafik-1). Ancak Türkiye'deki durumun diğer ülkelerinden farklı olduğu görülmektedir. Ülkemizde yıllara göre tavuk tüketiminde devamlı bir artış olduğu ancak piyasadaki istikrarsızlık nedeniyle bu artışın dalgalı bir seyir izlediği dikkat çekmektedir (Bkz.Tablo-5).

Grafik-1: Kişi Başına Ortalama Tavuk Eti Tüketimi, 2010, (Kg Olarak)

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

Tablo-5: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Yıllara Göre Kişi Başı Tavuk Eti Tüketimi, (Kg)

Ülke Adı	2007	2008	2009	2010
Kuveyt	50,7	65,8	75,4	59,9
Birleşik Arap Emirlikleri	54,9	63,8	63,1	59,1
Brezilya	38,1	39,7	40,4	45,4
ABD	45,1	44,2	42,1	43,4
Suudi Arabistan	36,8	37,6	40,6	42,6
Malezya	38,9	38,6	37,7	37,3
Avustralya	33,9	34,7	35	35,5
Arjantin	30	31,4	32,4	33,7
Kanada	29,9	30	29,7	29,7
Meksika	28,2	29,8	29,3	29,7
İran	22,4	22,2	23,2	24,8
Rusya	18,6	20,1	21,2	21
AB 27	17	17,4	17,7	17,8
Türkiye	15,2	16,9	17,4	17,5
Ukrayna	13,2	17,7	17,1	17,2
Japonya	15,3	15,1	15,6	16,3
Çin	8,6	9	9,1	9,2
Hindistan	2	2,2	2,2	2,3

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

3.3. Dünya Tavuk Eti İhracat ve İthalatı

Dünya tavuk eti ithalatında 2007-2010 yılları arasında %12,9'luk bir artış olduğu ancak 2009 yılında 2008 yılına oranla ithalatta bir düşüş olduğu görülmektedir. Dünyanın en büyük kanatlı eti ithalatçı ülkeleri Japonya, Suudi Arabistan, Rusya ve AB ülkeleridir (Bkz.Tablo-6). En büyük kanatlı eti ithalatçısı ülkeler arasında yer alan Japonya'nın bu sektörde üretim maliyetlerinin yüksek olmasından dolayı ithalat yolunu seçtiği düşünülebilir. Komşu ülkeler Rusya ve Irak ile Arap ülkelerindeki tavuk eti tüketiminin yüksek olması ve kanatlı et ithalatının yüksekliği ülkemiz ihracatı açısından bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Tablo-6: Ülkelere Göre Kanatlı Eti İthalatı (1000 Ton)

Ülke Adı	2007	2008	2009	2010
Japonya	696	737	645	789
Suudi Arabistan	470	510	605	678
AB 27	673	712	719	676
Meksika	380	433	492	549
Rusya	1.222	1.159	913	618
Hong Kong	215	236	253	295
Vietnam	110	211	201	291
Irak	176	211	374	319
Birleşik Arap Emirlikleri	238	289	297	288
Venezuela	163	352	181	237
ABD	28	36	39	44
Diğer Ülkeler	2.714	2.920	2.933	3.215
Dünya	7.085	7.806	7.652	7.999

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

2010 yılı dünya kanatlı et ihracatı 8.793.000 tondur. 2007- 2010 yılları arasında kanatlı eti ihracatında %19,1'lik artış görülmüştür. Dünyanın en büyük tavuk eti ihraç eden ülkeleri Brezilya, ABD, AB ülkelerinden Almanya, Hollanda ve Fransa'dır (Bkz. Tablo-7). Brezilya'nın kanatlı eti üretim maliyeti en düşük ülkedir. Bunda ülkenin iklim koşulları, yem üretiminde yerli mısır üretiminin yüksek olması ucuz işgücü sayılabilir. ABD'de ise dünya devi firmaların burada faaliyet göstermesi ve alt yapı imkânlarının yeterli olmasının etkili olduğu düşünülebilir.

Tablo-7: Seçilmiş Bazı Ülkelerde Kanatlı Eti İhracat Miktarları (1.000 Ton)

Ülke Adı	2007	2008	2009	2010
Brezilya	2.922	3.242	2.992	3.181
ABD	2.678	3.157	3.093	3.072
AB 27	635	742	783	992
Tayland	296	383	379	432
Çin	358	285	291	379
Arjantin	125	164	178	214
Kanada	139	152	147	147
Şili	39	63	87	79
Kuveyt	60	70	70	70
Ukrayna	6	8	19	33
Avustralya	25	27	30	26
Diğer	98	120	144	168
Dünya	7.381	8.413	8.213	8.793

Kaynak USDA. www.fas.usda.org/dlp/livestock_poultry.asp (Erişim: 01.02.2012).

3.4. Türkiye’de Tavuk Eti Üretimi ve Tüketimi

1980’li yıllara kadar küçük aile işletmeciliği şeklinde olan 1980’li yıllardan sonra sözleşmeli üretim sistemi modeliyle ivme kazanan tavukçuluk sektörü günümüzde, profesyonel üretim yapabilen, ülke ihtiyaçlarını karşıladığı gibi ürünlerini ihraç edebilen bir sektör haline gelmiştir. Ülkemizde nüfus artışı, gelir düzeyinin ve eğitim düzeyinin artması, kentleşme, ihracat gibi etkenler talep artışına neden olmuştur. Bunun sonucu olarak; kanatlı eti sektöründe, 2010-2011 yılları arasında %12, 1990-2011 yılları arasında yaklaşık 10 kat büyüme görülmüştür. Ancak 2006 yılında ortaya çıkan kuş gribi ile insanların kanatlı etine olan bakışı, 2008 ve 2009 yıllarındaki dünyayı etkileyen ekonomik kriz nedeniyle insanlarda alım gücünün azalması, yem fiyatlarındaki dalgalanma, piyasalardaki durgunluk ve belirsizlik nedeniyle üretimde düşüşler olmuştur. 2010 yılı ve sonrasında yavaş yavaş ekonomik krizin etkilerinin azalmasıyla üretimde önemli artışlar gözlenmektedir.

Ülkemizde, 2010 yılı ve sonrasında, kırmızı et fiyatlarındaki yükselme neticesinde ortaya çıkan hayvansal protein açığı kanatlı et üretimiyle dengelenmeye çalışılmaktadır. Tavukların büyük bir çoğunluğu entegre modern tesislerde ve hijyenik koşullarda kesimleri yapılmakta, böylece sağlıklı beyaz et elde edilmektedir. Ülkemizde tavukçuluk sektöründe faaliyet gösteren işletmelere ait tesisler, dünya ile rekabet edebilecek modern ve genç tesislerdir.

2010 yılı verilerine göre, işletme varlığı olarak damızlık işletmelerde, 334 adet işletme, 1657 kümes varken; etlik piliç üretimi yapan 8.908 işletme ve 11.623 kümes mevcut olup; kapasitesi 131.531.719’dır (Bkz. Tablo-8). Bu sayılar dikkate alındığında, tavukçuluk sektörünün önemli bir istihdam kapısı olduğu görülmektedir. Ülkemizde geçimini tavukçuluk sektöründen sağlayan (üretici çiftçi, yem, ilaç, yan sanayi, satıcı esnaf, nakliye, pazarlama elemanı vb.) insan sayısı iki milyona yaklaşmaktadır.

Tablo-8: Türkiye Kümes Hayvanları Varlığı, 2010.

	İşletme Sayısı (Adet)	Kümes Sayısı (Adet)
Damızlık ve Kuluçka	334	1.657
Ticari Etlik	8.908	11.623
Ticari Yumurtacı	1.072	3.162
Toplam	10.314	16.442

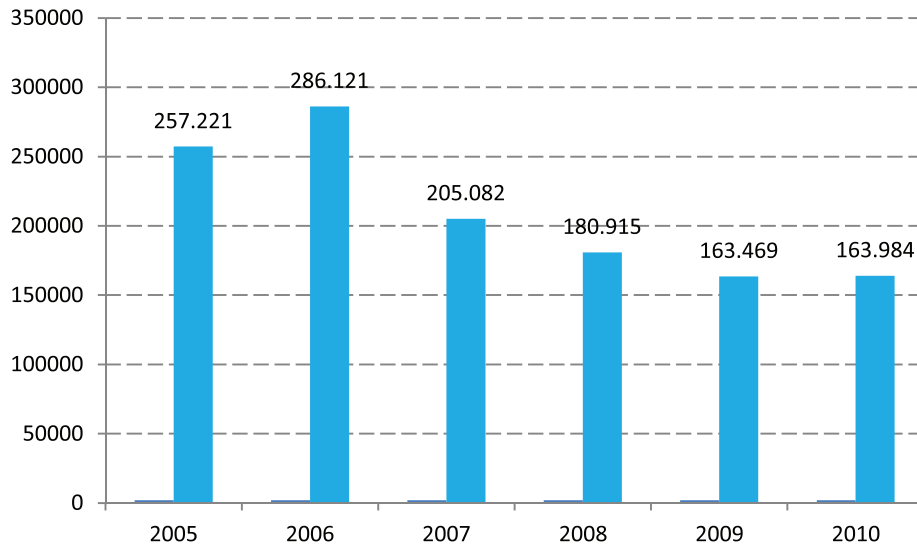
Kaynak: Yum-bir Sektör verileri 2011, www.yum-bir.org (Erişim: 01.02.2012).

Ülkemizde kanatlı et sektöründeki tesisler iklimsel faktörler, İstanbul ve Ankara gibi büyük kentlere yakınlık, hammadde teminindeki kolaylıklar gibi nedenlerle başta Bolu olmak üzere Düzce, Yalova gibi illerin yer aldığı Kuzeybatı Anadolu Bölgesi’nde yoğunlaşmıştır (Bkz. Harita-1). 2009 TÜİK verilerine göre, Türkiye tavuk eti üretim miktarı 1.323.684.000 ton olup; Bunun 722.374.000 tonu başka bir deyişle %54,5’i bu bölgede üretilmiştir (Bkz. Tablo-23).

Kanatlı et sektöründe faaliyet gösteren entegre firmaların çoğu yerli firmalar olup; son zamanlarda damızlık temininde ve üretim alanında yabancı sermayeyle ortaklıklar kurulmaktadır.

Türkiye’de yıllara ait et tavuğu sayıları incelendiğinde sayının 2005 ve 2006 yıllarında yüksek olduğu ancak 2006 yılında ortaya çıkan kuş gribi vakası sonucu sektörün çok ciddi şekilde etkilendiği bu etkilerin 2007 yılında kendini hissettirdiği görülmektedir (Bkz. Grafik-2). 2008 yılında dünyada başlayan ekonomik krizin sektörü olumsuz etkilediği ve bu etkinin 2010 yılına kadar devam ettiği görülmektedir.

Grafik-2: Türkiye’de Yıllara Göre Et Tavuğu Sayıları, (1000 Adet)

Kaynak: TÜİK, Veri Tabanları. www.tuik.gov.tr (Erişim: 02.02.2012).

Tüm bu olumsuz gelişmelere rağmen 2009 yılında dünya tavuk eti üretiminin %1,6’sını gerçekleştiren Türkiye’nin 2000-2009 yılları arasında tavuk eti üretim performansı değerlendirildiğinde, yaklaşık %101’lik bir artışla dünyada ilk 15’te kendisine yer bulduğu görülmektedir. Dünya tavuk eti üretiminde lider ülkelerin 2000-2009 yılları arasındaki dünya tavuk eti üretim payları irdelendiğinde, ABD’nin 2000 yılında dünya tavuk eti üretimindeki payı %23,92 iken, 2009 yılında %20,33’e gerilediği; Çin’in payının da 2000 yılında %15,55’ten, 2009 yılında %14,25’e düştüğü görülmektedir (Bkz. Tablo-9).

Tablo-9: Seçilmiş Bazı Ülkelerin Yıllara Göre Tavuk Eti Üretim Miktarı, (Aksi belirtilmedikçe Ton Olarak)

Yıl	ABD	Çin	Brezilya	Meksika	Rusya	Türkiye	Dünya	Türkiye / Dünya (%)
2000	13.944.000	9.064.191	5.980.600	1.825.249	754.985	643.436	58.294.512	1,10
2001	14.267.000	8.850.869	6.208.000	1.928.020	861.843	614.726	60.464.805	1,02
2002	14.467.000	9.173.395	7.050.000	2.075.758	937.560	696.160	63.110.862	1,10
2003	14.696.000	9.448.184	7.760.000	2.115.581	1.030.422	872.419	64.578.025	1,35
2004	15.450.720	9.483.505	8.668.000	2.279.740	1.152.216	876.774	67.233.827	1,30
2005	16.041.290	9.965.390	7.865.780	2.436.534	1.345.725	936.697	69.275.802	1,35
2006	16.216.830	10.164.829	8.164.003	2.463.797	1.580.160	917.658	71.246.494	1,29
2007	16.627.609	10.615.650	8.988.035	2.542.493	1.868.889	1.068.453	75.148.848	1,42
2008	16.994.266	11.054.950	10.215.500	2.580.779	2.000.675	1.087.680	78.461.681	1,39
2009	16.334.315	11.444.950	9.939.791	2.600.000	2.313.376	1.293.315	80.334.888	1,61

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

Ülkemizde tavuk eti tüketimi incelendiğinde, kırmızı et fiyatlarındaki artış ve beyaz etin insan sağlığına faydaları nedeniyle tüketimi her geçen yıl artmaktadır. Türkiye’de 2010 yılı itibariyle tavuk etinin toplam kanatlı et içerisindeki payı yaklaşık %90-95 oranındadır. 1990 yılında kişi başı kanatlı et tüketimi 3,83 kg iken, bu miktar 2009 yılında 17,40 kg’a, 2010 yılında ise 17,50 kg’a yükselmiştir (Besd-bir, 2010). Başka bir deyişle kanatlı et tüketimi 1990-2010 yılları arasında yaklaşık %450 artmıştır (Bkz.Tablo-10). Türkiye’de kanatlı eti üretim koşulları, gelişmiş ülkelerle hemen hemen aynı olmakla birlikte, ülkedeki piliç tüketimi dünya ortalamasının üzerinde olmasına karşın gelişmiş ülkelerdeki tüketimin ancak yarısı kadardır. Kişi başına yılda tüketilen kanatlı eti miktarları ABD’de 47 kg, Kanada’da 35 kg, İngiltere’de 28 kg, Fransa’da 26 kg, İspanya’da 25 kg’dır (Bkz. Tablo-5)

Tablo-10: Türkiye’de Yıllara Göre Kanatlı Et Üretimi ve Kişi Başı Tüketim

Yıllar	Piliç Eti Üretimi (Ton)	Toplam Kanatlı Eti Üretimi (Ton)	Kişi Başı Tüketim (Kg/Yıl)
1990	162.569	216.759	3,83
1991	179.073	238.764	4,15
1992	216.214	288.285	4,90
1993	276.501	368.668	6,12
1994	233.510	311.347	4,89
1995	313.154	417.539	6,62
1996	415.155	553.540	8,64
1997	493.271	616.589	9,47
1998	497.720	622.150	9,37
1999	557.666	656.078	9,77
2000	662.096	752.382	11,05
2001	592.567	673.371	9,60
2002	620.581	705.206	9,98
2003	768.012	853.345	10,12
2004	940.889	1.045.432	12,16
2005	978.400	1.084.780	15,03
2006	945.779	1.031.779	14,42
2007	1.012.000	1.100.000	15,23
2008	1.170.000	1.262.000	16,94
2009	1.250.000	1.345.000	17,40
2010	1.444.059	*	17,50
2011	1.613.309	*	*

*Hesaplanmamış veri

Kaynak: BESD-BİR Raporu. www.besd.bir.com.tr (Erişim: 15.02.2012).

3.6. Türkiye Kanatlı Et İhracat ve İthalatı

Kanatlı et üretiminin büyük bir çoğunluğu ülke içerisinde tüketilirken son zamanlarda ihracatta artışlar olduğu görülmektedir.

Kanatlı eti ve sakatatı ihracatımız 2006 yılında 39.390 ton iken, 2010 yılında ileri işlenmiş kanatlı eti ile birlikte 150.208 tona ulaşmıştır. Daha yalın bir ifadeyle 2006-2010 yılları arasında kanatlı eti ve sakatatı ihracatı yaklaşık %380 artmıştır. Önemli tavuk ürünü ihraç kalemlerimizden biri de tavuk ayağıdır. Ülkemizde tüketimi hiç olmayan ancak uzak doğu ülkelerinde değerli bir ürün olan tavuk ayağı ihraç edilerek ülkemize döviz kazandırmaktadır. 2006 yılında 18.979 ton olan tavuk ayağı ihracatımız, 2010 yılında yaklaşık %100 artarak 35.232 tona yükselmiştir. 2010 yılında da ihraç ürünleri arasına ileri işlenmiş tavuk eti girmiştir (Bkz.Tablo-11). İleri işlenmiş tavuk eti günümüz toplumunda özellikle büyük şehirlerde yoğun çalışma koşullarında yaşayan insanların en büyük yardımcısı çabuk hazırlanabilen hazır ürünlerdir. İleri işlenmiş tavuk ürünlerinin uygun koşullarda, uzun süre muhafazası mümkün olabilmektedir. İleri işlenmiş tavuk ürünlerinin hem pratik olması hem de uzun süre muhafaza edilebilmesi nedeniyle ileriki yıllarda, üretiminde ve ihracatında artış olacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye tavuk eti ihracat durumu ülkeler bazında değerlendirildiğinde; en çok ihraç yapılan ülkeler arasında Irak, Azerbaycan gibi komşu ülkelerimiz yer almaktadır. İhracatımız Asya, Avrupa, Afrika, Avustralya gibi değişik kıtaları kapsamaktadır (Bkz. Tablo-12). Ülkemizin son zamanlarda tavuk ürünleri ihracatında Afrika kıtasına da açılımı gözlenmektedir. Bu ülkeler içinde komşumuz Irak en büyük kanatlı eti pazarımız olup; ileriki yıllarda da bu önemini koruyacağı düşünülmektedir.

Ülkemizdeki ithalat durumu incelendiğinde tavuk eti ve ürünlerinin ithal edilmediği ancak etlik piliç üretimi için gerekli olan ve tamamen dışarıdan temin ettiğimiz damızlık civciv ve damızlık yumurta olduğu görülmektedir.

Tablo-11: Tavuk Eti ve Sakatatı İhracatı, (Ton)

Yıllar	Tavuk Eti	Tavuk Ayağı	İleri İşlenmiş Tavuk Eti	Toplam
2006	20.411	18.979		39.390
2007	24.775	26.174		50.949
2008	47.895	30.660		78.555
2009	81.632	32.511		114.143
2010	104.106	35.232	10.869	150.207

Kaynak: Ege İhracatçılar Birliği 2010 [Yum-bir Sektör verileri 2011, www.yum-bir.org (Erişim: 01.02.2012)].

Tablo-12: Türkiye'nin Ülkeler Bazında Tavuk Eti İhracatı

Ürün Adı	Ülke	2007		2008		2009		2010	
		Kg	\$	Kg	\$	Kg	\$	Kg	\$
Tavuk Eti ve Sakatatı	Azerbaycan	7.628.569	10.021.695	8.338.000	15.114.000	4.085.000	8.271.000	7.198.000	10.682.000
	Tacikistan	5.470.666	2.998.628	8.338.000	5.432.000	10.082.000	6.175.000	9.384.000	5.636.000
	Vietnam	4.492.342	2.899.120	7.742.000	5.643.000	3.3.583.000	2.049.000	2.844.000	2.159.000
	Bosna Hersek	2.195.838	1.790.201	4.341.000	5.766.000	3.081.000	3.243.000	2.040.000	1.964.000
	Hong Kong	1.530.029	953.825					2.032.000	2.044.000
	Özbekistan	690.304	499.072	2.057.000	1.183.000	1.483.000	864.000	1.116.000	793.000
	Irak	619.358	1.183.390	9.143.000	16.657.000	50.647.000	92.629.000	62.776.000	121.551.000
	Çin	473.000	159.056						
	Liberya	316.579	242.251	674.000	570.000	737.000	622.000	727.000	535.000
	Angola	298.284	253.541	2.554.000	2.321.000	614.000	532.000	716.000	802.000
	Avustralya	248.000	259.894						
	Ege serbest bölgesi	191.063	509.772			112.000	294.000		
	Ekvator Ginesi	147.508	121.761	430.000	416.000	694.000	647.000	394.000	421.000
	Kongo	146.889	129.743	156.000	149.000	1.934.000	1.722.000	3.000.000	3.080.000
	Benin					1.438.000	1.226.000	389.000	432.000
	Gabon					180.000	169.000	208.000	231.000
	Kosova							133.000	281.000
	Suriye					163.000	142.000	113.000	64.000
	Ürdün							269.000	88.000
	Arnavutluk					127.000	107.000		
	Gine			430.000	383.000	336.000	309.000	821.000	842.000
	İran			501.000	1.063.000			4.632.000	9.418.000
	Gürcistan			515.000	439.000	230.000	276.000	286.000	251.000
	KKTC			530.000	1.167.000	233.000	477.000		
	Togo					534.000	504.000	1.114.000	1.245.000
	Namibya					156.000	141.000	217.000	223.000
	Laos							864.000	1.108.000

Tablo-12'nin Devamı ...

Tavuk Ayağı	Malezya																	156.000	76.000
	Kongo Dem.Cum																	1.768.000	1.982.000
	Vietnam	20.864.193	18.436.903	29.542.000	25.815.000	24.638.000	23.444.000	23.444.000	17.436.000	19.906.000								17.436.000	19.906.000
	Hong Kong	696.800	645.060	880.000	722.000	2.572.000	2.166.000	2.166.000	16.841.000	17.680.000								16.841.000	17.680.000
	Çin	4.459.000	2.135.455	110.000	84.000	2.770.000	2.784.000	2.784.000	884.000	701.000								884.000	701.000
	Tayland	155.000	164.861	128.000	131.000				71.000	90.000								71.000	90.000
Sosis ve Benzeri Ürünler	Singapur					2.530.000	1.937.000	1.937.000											
	Irak								6.804.000	9.640.000								6.804.000	9.640.000
	Azerbaycan								671.000	2.032.000								671.000	2.032.000
	Tacikistan								306.000	423.000								306.000	423.000
	KKTC								276.000	1.773.000								276.000	1.773.000
	Diğer								467.000	1.492.000								467.000	1.492.000
Hazır-Konserve Et Ürünleri	Irak								1.149.000	2.686.000								1.149.000	2.686.000
	Azerbaycan								138.000	635.000								138.000	635.000
	Diğer								132.000	448.000								132.000	448.000
	Irak								341.000	1.237.000								341.000	1.237.000
	S. Arabistan								102.000	374.000								102.000	374.000
	İsveç								96.000	348.000								96.000	348.000
Diğer İleri İşlenmiş Kanatlı Eti	KKTC								56.000	241.000								56.000	241.000
	Azerbaycan								51.000	208.000								51.000	208.000
	Diğer								150.000	604.000								150.000	604.000
	Tavuk Eti Toplam	24.775.303	22.484.639	47.895.000	58.887.000	81.632.000	121.050.000	121.050.000	104.106.000	167.484.000								104.106.000	167.484.000
	Tavuk Ayağı Toplam	26.174.993	21.382.279	30.660.000	26.752.000	32.511.000	30.330.000	30.330.000	35.232.000	38.377.000								35.232.000	38.377.000
	İleri İşlenmiş Kanatlı Eti Toplam	120	748			3	21	21	10.870.000	22.890.000								10.870.000	22.890.000

Kaynak: BESD-BİR Raporu. www.besd.bir.com.tr (Erişim: 15.02.2012)7.

3.7. TR82 Bölgesi'nde Tavuk Eti Üretimi ve Tüketimi

TR82 Bölgesi Kastamonu, Çankırı ve Sinop ilerinden oluşmakta olup; Kastamonu'da 20, Çankırı'da 12 ve Sinop'ta 9 ilçe bulunmaktadır. Bölge, nüfusu itibarıyla Türkiye nüfusunun yaklaşık %1'ini oluşturmaktadır.

2006 yılında bölgede özellikle Çankırı'da etlik piliç üretimi yüksek düzeyde yer alırken, kuş gribi vakasının 2007 yılında bölgede faaliyet gösteren işletmeleri ve dolayısıyla entegre firmayı olumsuz biçimde etkilediği görülmektedir. Bölgede, 2006 yılında, etlik piliç sayısı 2.385.578 iken yıl içerisinde ortaya çıkan kuş gribi vakası nedeniyle bu sayı 2007 yılında % 64'lük bir azalışla 856.901'e düşmüştür. 2008 yılından itibaren bölgede etlik piliç üretiminde cüzi bir artış sağlanmış bu artışlar 2009 ve 2010 yılında da devam etmiştir (Bkz.Tablo-14).

Etlik piliç üretimi, TR82 bölgesindeki iller bazında değerlendirildiğinde sadece Çankırı için bir anlam ifade ettiği, Kastamonu ve Sinop'ta bu sektörün yok denecek kadar az olduğu dikkat çekmektedir (Bkz.Harita-2). Kayıtlı işletme sayılarına bakıldığında ise Çankırı'da 62 adet, Kastamonu ve Sinop'ta hiç kayıtlı etlik piliç üreten işletmenin olmaması dikkat çekicidir (Bkz. Tablo-13). Çankırı Çerkeş'te kanatlı et sektöründe Aytaç Entegre Firması faaliyet göstermekte olup; bölge için önemli bir istihdam kapısıdır. 2012 yılında firmanın kesim kapasitesi 7.500 adet/saat olup; önümüzdeki birkaç yıl içerisinde kesim kapasitesinin artırılması için çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye'nin 2011 yılında artan kanatlı eti ihracatı ileriki yıllarda da artacağı düşünüldüğünde bölgemizde yer alan entegre firmanın da bu artan miktardan pay alması için kapasitesini artırması gerekmektedir. Üretimin artması, bölgedeki istihdamın artmasına da katkı sağlayacağı açıktır. Özellikle Çankırı İlinde yer alan ve karayolu üzerinde bulunan ve entegre firmaya yakınlığı nedeniyle Çerkeş, Atkaracalar, Kurşunlu, Orta, Korgun gibi İlçelerin etlik piliç üretimine müsait olduğu görülmektedir.

Kastamonu ve Sinop'ta etlik piliç üretimi yapan işletme olmadığı ve tavukçuluğun ticari olarak değil, köy ve kırsalda kendi ihtiyaçlarını karşılamak şeklinde yapıldığı görülmektedir (Bkz. Harita 3).

Tablo-13: TR82 Düzey 2 Bölgesi Etlik Piliç Varlığı, 2012 (Adet)

	İşletme Sayısı	Kapasite
Çankırı	62	1.110.000
Kastamonu	-	-
Sinop	-	-
Toplam	62	1.110.000

Kaynak: Gıda,Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri Veri Tabanı (Erişim: 15.06.2012).

Bölgede yeralan üç ilin tavuk eti üretimi değerlendirildiğinde coğrafi konum, ulaşım, alt yapı, üreticilerin tecrübe ve sektörle olan bağlantıları gibi etkenler bakımından Çankırı'nın diğer iki ile oranla elverişli olduğu görülmektedir. Etlik piliç üretiminde iki sistemin olduğu ve yaygın olarak sözleşmeli yetiştiricilik modelinin kullanıldığı daha önceki bölümlerde bahsedilmişti. Kastamonu ve Sinop'un sözleşmeli yetiştiricilik modelinin uygulama imkanları sınırlıdır. Kastamonu ve Çankırı arasında yer alan Ilgaz Dağı ulaşımı zorlaş-

tırmakta ve entegre firmanın Kastamonu'ya yatırımın şartlarını zorlaştırmaktadır. Yine de Kastamonu'nun Çankırı'ya yakın ve ulaşımın elverişli olduğu İlçelerinde etlik piliç üretiminin yapılabilceğı düşünölmektedir. Sinop ise hem llgaz Dağının olması hem de Çankırı'ya oldukça uzak mesafede yer alması yatırımı imkansız hale getirmektedir. Ancak Samsunda yeralan entegre firmalarla çalışma sağlanabilir.

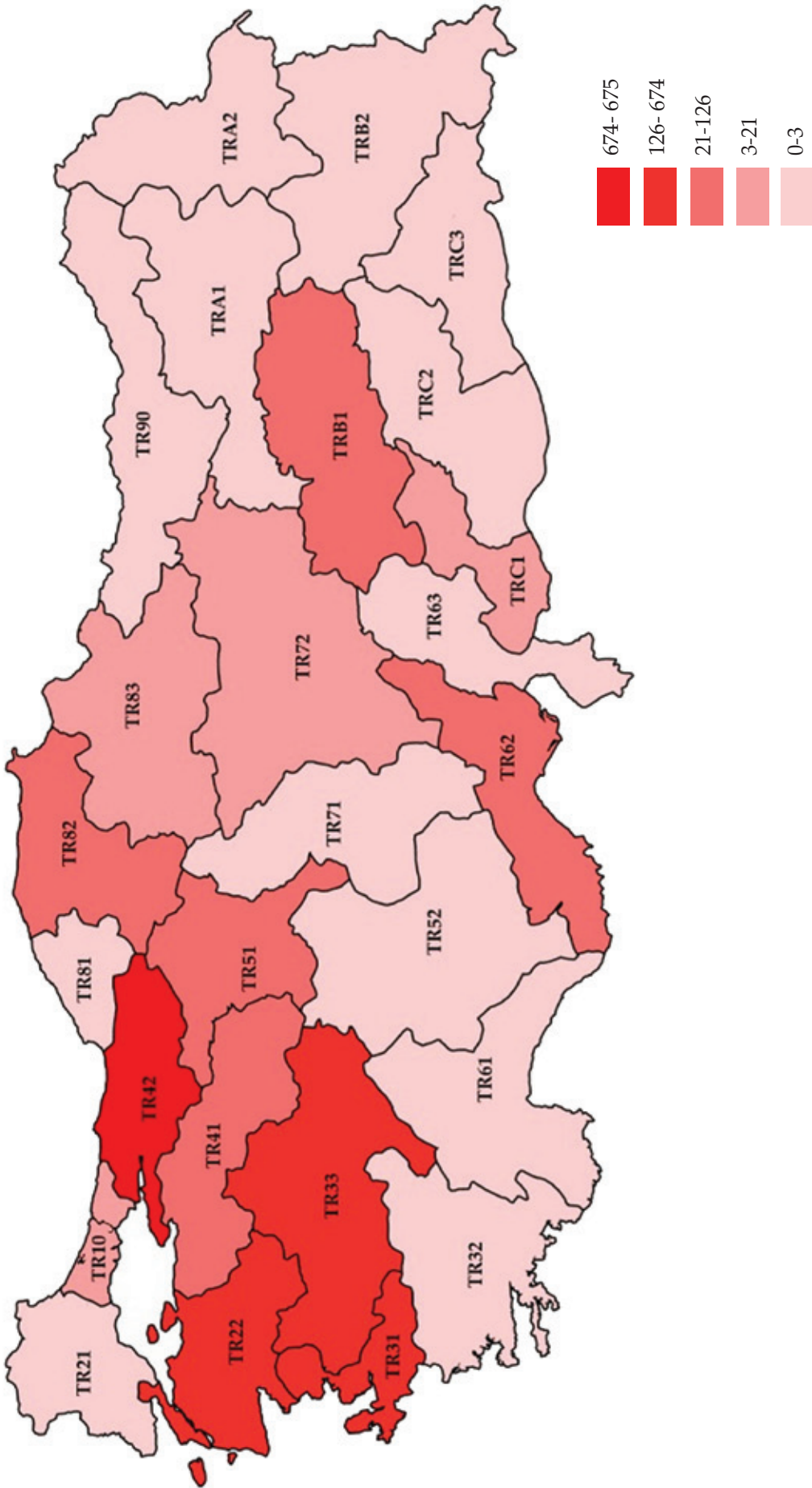
Bölge illerinin tavuk eti ve yumurta üretiminde IPARD programı dışında kalması üretici ve bölge için sektörün gelişmesi açısından olumsuz etki yaratacağı düşünölmektedir.

Tablo-14: TR82 Düzey 2 Bölgesi Yıllara Göre Etlik Piliç Sayısı (Aksi Belirtilmedikçe Adet Olarak)

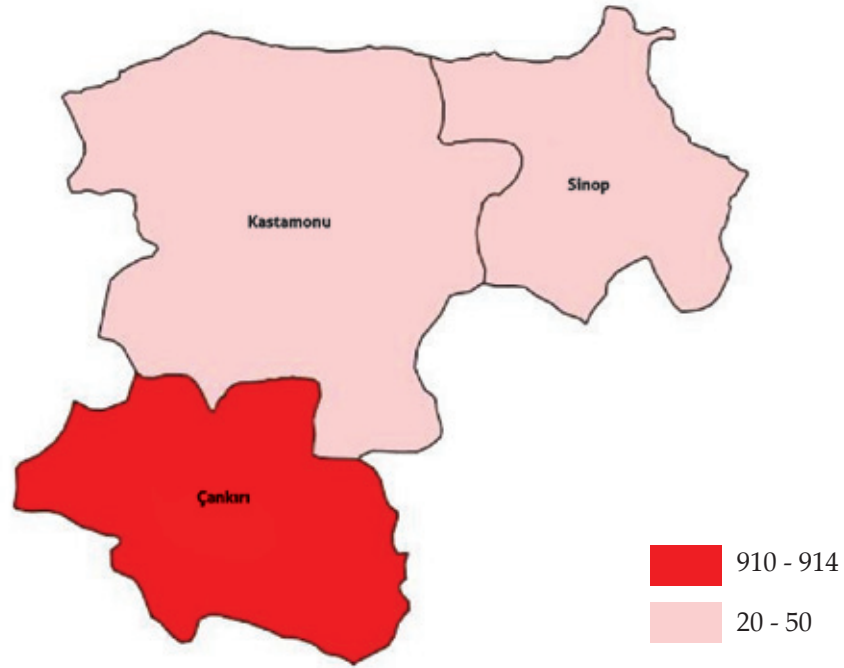
	2006	2007	2008	2009	2010
Kastamonu	12.552	28.200	29.568	21.014	21.014
Çankırı	2.362.976	826.121	919.677	901.900	914.000
Sinop	10.050	2.550	7.950	44.300	49.500
TR82	2.385.578	856.901	957.195	967.214	984.514
Türkiye	286.121.360	205.082.159	180.915.558	163.468.942	163.984.725
TR82/Türkiye (%)	%0,83	%0,42	%0,52	%0,59	%0,60

Kaynak: TÜİK veri tabanları www.tuik.gov.tr (Erişim: 02.02.2012).

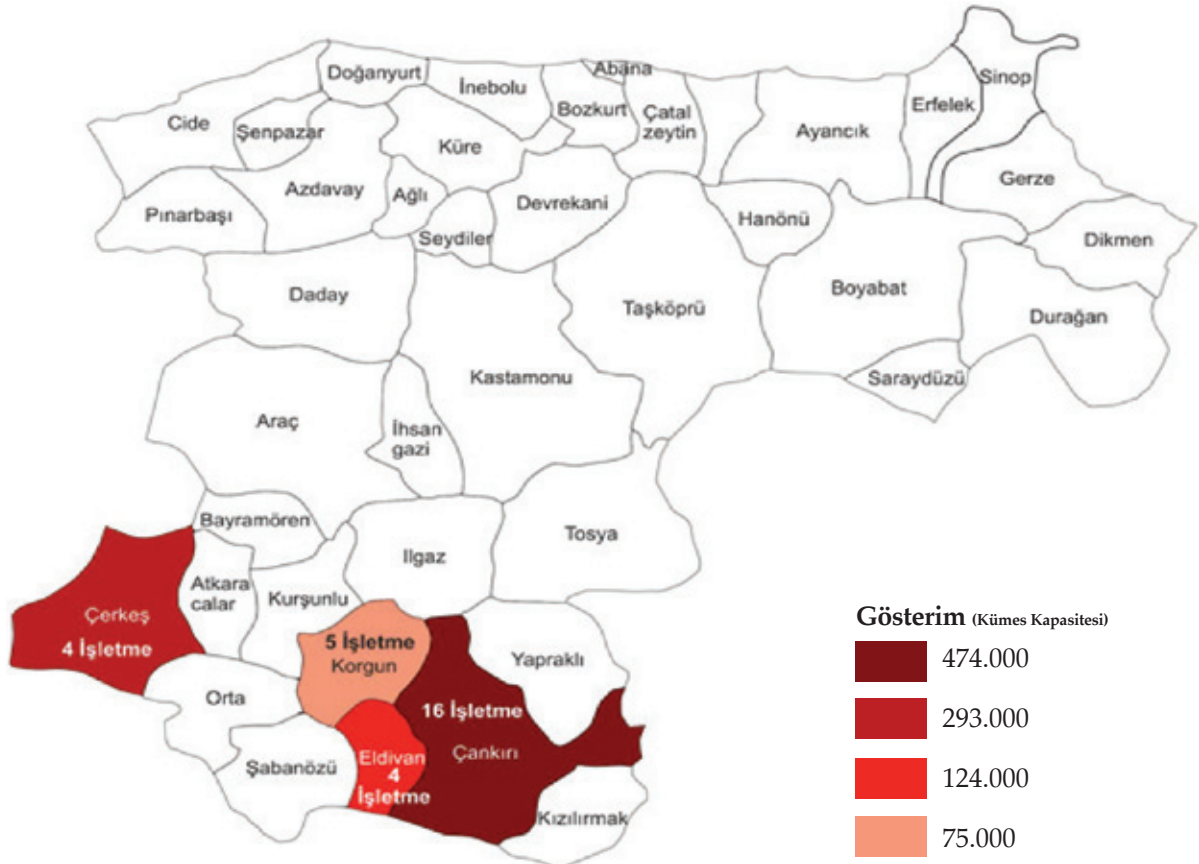
Harita-1: Türkiye Kanatlı Et Üretimi, (1.000 Ton)

Harita-2: TR82 Düzey 2 Bölgesi Tavuk Eti Üretimi, (Ton)

Harita-3: TR82 Düzey 2 Bölgesi İlçe Bazında Etlik Piliç Durumu, 2012, (Adet)

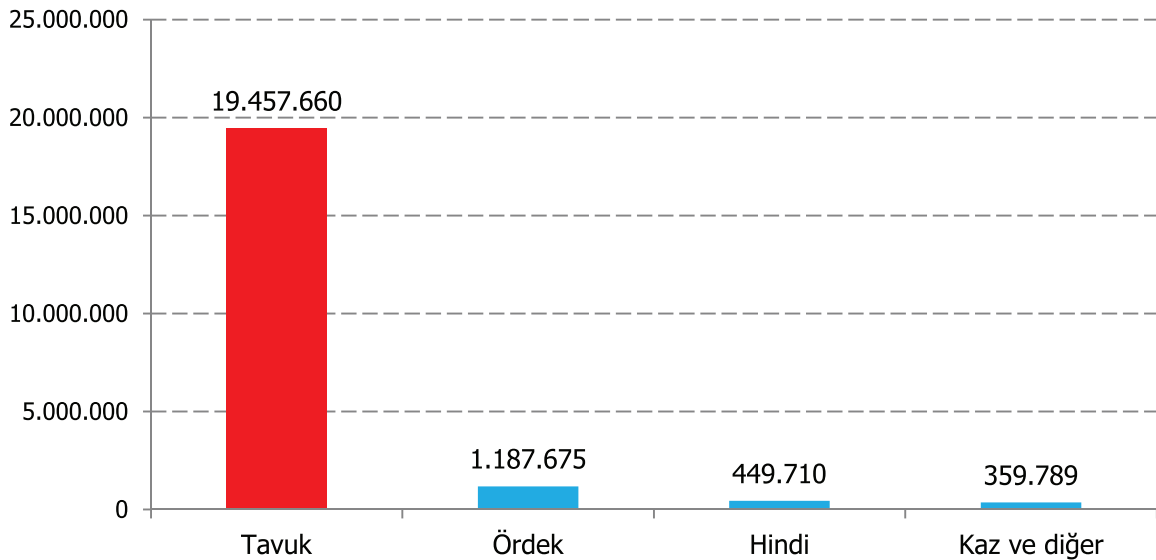
4. TAVUK YUMURTASI ÜRETİMİ, TÜKETİMİ, İHRACAT VE İTHALATI

Yumurta, insan beslenmesinde kullanılan mükemmel gıdalardan biridir. Yumurta içerisindeki besin maddelerinin biyolojik değeri dikkate alındığında, mevcut fiyat artışlarına rağmen, en ucuz gıdalardan biri olduğunu söylemek mümkündür. Günde tüketilecek 2 adet yumurta, bir insanın ihtiyacı olan hayvansal proteinin yarısını karşılayabilmektedir.

Normal büyüklükte bir yumurtanın %12.9'u, yaklaşık 6.6 gram protein içerir. Yumurta proteini, insanların gıda maddeleri ile alması gereken aminoasitlerin tamamını içerir. Buna karşılık kalori düzeyi oldukça düşük olup; yalnızca 80-85 kcal'dır. Yumurta sarısı demir, kalsiyum, bakır, çinko ve A, D ve B vitaminleri bakımından da zengindir. Yetişkin bir insanın günlük protein ihtiyacı, erkeklerde 72 gram, kadınlarda 53 gramdır. Bu miktarın yarısının hayvansal kaynaklı gıdalardan alınması gerekmektedir.

Yumurta, kanatlı hayvanlardan ele edilen bir ürün olup; Kanatlı hayvan denilince ekonomik anlamda üretimi yapılan tavuk, hindi, kaz, ördek gibi hayvanlar anlaşılmaktadır. 2010 yılı kanatlı hayvan sayılarına bakıldığında büyük bir kısmının tavuklardan oluştuğu; bunun sonucu olarak yumurta üretiminde tavukların kullanıldığı görülmektedir (Bkz. Grafik-3). 2005 - 2009 yılları arasında dünya ve kıtalardaki tavuk sayıları incelendiğinde en çok yumurta tavuğunun Asya kıtasında olduğu hatta 2009 verilerine göre %64,3'ünün bu kıtada yer aldığı görülmektedir (Bkz.Tablo-15). Asya kıtasını sırasıyla Amerika, Avrupa, Afrika ve Avustralya izlemektedir. 2005- 2009 yılları arasında ortalama yumurta tavuğu sayısı %9,5 artış göstermiştir. Asya kıtasında 2005-2009 döneminde bu artış dünya ortalamasının üzerinde yer alarak %13,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Diğer kıtalardaki yumurta tavuğu sayıları ise çok fazla değişmemiştir.

Grafik-3: Dünya Kanatlı hayvan Sayıları, 2010, (1000 Adet)

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

4.1. Dünyada Yumurta Üretimi ve Tüketimi

Dünya yumurta üretiminde en çok tavuklar kullanılmaktadır. Bununla birlikte Asya kıtasında özellikle Uzak Doğu Asya'da ördek yumurtası da üretilmektedir. Ancak dünya ortalamasına bakıldığında bu oran küçük seviyelerde kalmaktadır. Dünya 2005-2009 yumurta tavuğu verilerine göre en çok tavuk Asya kıtasında görülmekte olup; dünya yumurta tavuk varlığının yaklaşık %60'ı bu kıtada bulunmaktadır (Bkz. Tablo-15). Asya kıtasında yumurta tavuğu sayısının yüksek olmasının en büyük sebebi Çin'dir. 2009 verilerine göre bu ülke, dünya yumurta üretiminin %38'ini karşılamaktadır.

Tablo-15: Dünya Yumurta Tavuğu Sayısı, (1000 Adet)

	Yıllar				
	2005	2006	2007	2008	2009
Afrika	436.526	453.392	472.378	481.428	479.206
Amerika	930.714	982.452	972.003	992.570	993.394
Asya	3.568.591	3.701.686	3.835.080	3.993.692	4.058.722
Avrupa	755.576	757.147	747.908	746.380	758.097
Avustralya	19.543	21.895	21.247	20.391	19.140
Dünya	5.710.950	5.916.572	6.048.616	6.234.462	6.308.559

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

Dünya yumurta üretimi, 2006-2009 döneminde %7,9 artarak 565 milyon tondan 610 milyon tona çıkmıştır. Kıtalar bazında yumurta üretimi incelendiğinde yine Asya kıtası dünya yumurta üretiminin yarıdan fazlasını karşıladığı görülmektedir. Asya kıtasında 2006-2009 dönemine göre yumurta üretim artışı %12,4 olarak dünya yumurta üretim artışının üzerinde gerçekleşmiştir. Asya kıtasını sırasıyla Amerika ve Avrupa kıtaları izlemektedir (Bkz.Tablo-16).

Tablo-16: Dünya Yumurta Üretimi, (Milyon Ton)

	2006	2007	2008	2009
Asya	330.000	346.000	359.000	371.000
Amerika	110.000	110.000	112.000	112.000
Avrupa	101.000	100.000	102.000	102.000
Afrika	24.000	25.000	25.000	25.000
Avustralya	200	200	200	200
Dünya	565.200	581.200	598.200	610.200

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

1970 ve 2009 döneminde yumurta üretiminde lider konumundaki 10 ülkenin karşılaştırması, yumurta üretiminde bölgesel yoğunlaşmanın beyaz et üretiminden daha fazla olduğunu göstermektedir (Bkz. Tablo-17). 1970 yılında Avrupa kıtasındaki altı ülke lider konumunda iken, 2005 yılında dünya üretiminin hacminin %72,4'ünü üreten 10 lider ülke içinde yalnızca Fransa kalmıştır. Bu durum 2009 yılında da devam etmiştir. Diğer 5 ülkenin yerlerini, Hindistan, Meksika, Brezilya, Endonezya ve Türkiye almıştır. 2005 ve 2009 döneminde dünya üretiminin hemen hemen yarısı Çin, Hindistan ve Japonya tarafından gerçekleştirilmiştir. 2005 ve 2009 yılları arasında en çok yumurta üretimi yapan ilk 10 ülke incelendiğinde

2005'deki sıralama ile 2009'daki sıralamada çok fazla değişikliğin olmadığı görülmektedir. 2009 yılında ilk on ülke arasına Ukrayna girerken, Brezilya'da yumurta üretiminde önemli miktarda azalma olduğu ve ilk 10 ülke arasına giremediği dikkat çekmektedir. Türkiye 2000'li yıllardan itibaren istikrarlı yumurta üretimi artışını sürdürerek 2005 ve 2009 döneminde yerini korumayı başarmıştır. 2020 yılı vizyonuna göre tavuk eti üretiminin 122,5 milyon tona, yumurta üretiminin ise 72 milyon tona yükselmesi beklenmektedir (Watt Executive Guide, 2011). Günümüzde 7 milyar olan dünya nüfusunun ise 2020 yılında 7,5 milyar olacağı tahmin edilmektedir. Bu bağlamda gerek kanatlı et tüketimi gerekse yumurta tüketimi nüfus artışına paralel olarak ve Asya kıtasındaki gelişmelere bağlı olarak artması beklenmektedir. 2011-2015 yılları arasında dünyada en çok yumurta üretiminin Çin, Hindistan, Brezilya ve Türkiye'de olacağı öngörülmektedir. Ancak uzun periyotta Çin ve Hindistan'da üretim artışının daha hızlı devam edeceği tahmin edilmektedir.

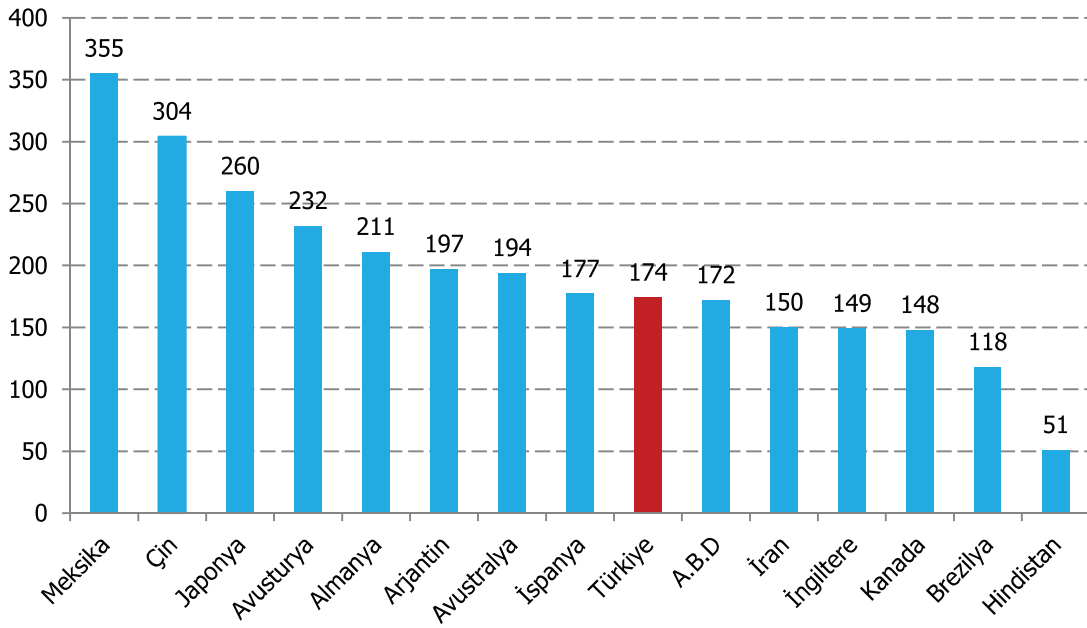
Tablo-17: Dünya Yumurta Üretimindeki Lider 10 Ülke (1970 ve 2009)

Ülke	1970		Ülke	2005		Ülke	2009	
	Üretim (1000 Ton)	Pay (%)		Üretim (1000 Ton)	Pay (%)		Üretim (1000 Ton)	Pay (%)
ABD	4.053	20,7	Çin	24.348	40,1	Çin	23.871	38,2
Rusya	2.248	11,5	ABD	5.330	9	ABD	5.340	8,6
Japonya	1.766	9	Hindistan	2.492	4,2	Hindistan	3.100	5
Çin	1.533	7,8	Japonya	2.265	4,2	Japonya	2.505	4
Almanya	1.162	5,9	Rusya	2.054	3,5	Meksika	2.334	3,7
İngiltere	892	4,6	Meksika	1.906	3,2	Rusya	2.195	3,5
Fransa	658	3,4	Brezilya	1.560	2,6	Endonezya	1.059	1,7
İtalya	607	3,1	Fransa	1.045	1,8	Fransa	918	1,5
İspanya	464	2,4	Endonezya	876	1,5	Ukrayna	911	1,5
Polonya	389	2	Türkiye	830	1,4	Türkiye	865	1,4
10 ülke	13.722	70,1	10 ülke	40.906	72,4	10 ülke	43.098	69,1
Dünya	19.538	100	Dünya	59.233	100	Dünya	62.426	100

Kaynak: Faostat, Veri tabanları. www.fao.org (Erişim Tarihi: 15.01.2012).

2009 yılında dünya yumurta tüketimi ülkeler bazında incelendiğinde değişken yumurta tüketimleri ve alışkanlıkları göze çarpmaktadır. Amerika kıtasında yer alan Meksika yıllık ortalama yumurta tüketimi 355 adet ile ilk sırada yer almaktadır. Aynı kıtada yer alan Arjantin 194 adet ABD 172 adet Brezilya 118 adet Kanada 148 adettir. İkinci sırada en yüksek yumurta tüketimi 304 adet ile Çin'e aittir. Türkiye'nin kişi başı yumurta tüketimi 174 adet olup, orta sıralarda yer almaktadır (Bkz. Grafik-4).

Grafik-4: Kişi Başı Ortalama Yumurta Tüketimi, 2009 (Adet)

Kaynak: Watt executive guide 2010 [Yum-bir Sektör verileri 2011, www.yum-bir.org (Erişim: 01.02.2012)].

4.3. Dünyada Yumurta İhracat ve İthalatı

Dünya yumurta ihracat tutarı 2008 yılında 4 milyar doları geçmiştir. Yumurta ihracatında Avrupa ülkelerinin ön saflarda yer aldığı dikkat çekmekte olup; Hollanda 973 milyon dolar ile ilk sırada yer almakta olup; bu ülkeyi sırasıyla Fransa ve Almanya takip etmektedir Dünya yumurta üretiminde ilk sırada yer alan Çin, yumurta ihracatında orta sıralarda yer almaktadır. Çin’de üretilen yumurtaların büyük çoğunluğunun nüfusun kalabalık olması nedeniyle iç tüketimde kullanıldığı bilinmektedir. Brezilya piliç eti üretiminde ve ihracatında ön sıralarda yer alırken aynı performansı yumurta üretimi ve ihracatında gösteremediği dikkat çeken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Bkz. Tablo-18).

Tablo-18: Dünya Yumurta İhracatında İlk 15 Ülke, 2008

	Değer-(Milyon \$)	Dünya İhracatındaki Payı (%)
Hollanda	973,7	23,80
Fransa	332,7	8,10
Almanya	309,3	7,60
ABD	297,5	7,30
İspanya	238,9	5,90
Polonya	219,1	5,40
Belçika	149,3	3,70
Çin	132,1	3,20
İtalya	127,3	3,10
Türkiye	119,9	2,90
Hindistan	118,3	2,90
Brezilya	94,9	2,30
Danimarka	94,1	2,30
Malezya	91,5	2,20
Dünya	4.083,40	100

Kaynak: UN Comtrade [Yum-bir Sektör verileri 2011, www.yum-bir.org (Erişim: 01.02.2012)].

Dünya yumurta ithalatında 2008 yılında yaklaşık 3,8 milyar dolar harcanmıştır. Yumurta ithalatında AB ülkeleri ilk sıralarda yer almaktadır. Almanya'nın 2008 yılında %20,6 ile yumurta ithalatında dünyada ilk sırayı aldığı görülmektedir. Çin dünyanın en büyük yumurta üreten ülkesi olmasına rağmen dünyada ithalat payının yalnızca %3,2 olduğu dikkat çekmektedir (Bkz. Tablo-19).

Tablo-19: Dünya Yumurta İthalatında İlk 15 Ülke, 2008

	Değer-(Milyon \$)	Dünya İthalatındaki Payı (%)
Almanya	791,9	20,60
İngiltere	242,9	6,30
Hollanda	231,9	6,00
Fransa	180,2	4,70
Japonya	162,8	4,20
Belçika	156,5	4,10
Çin	121,6	3,20
Danimarka	120,2	3,10
İsviçre	107	2,80
Singapur	95,7	2,50
Avusturya	88,4	2,30
Rusya	80,1	2,10
İspanya	71,7	1,90
İtalya	69,8	1,80
Dünya	3.846,40	100

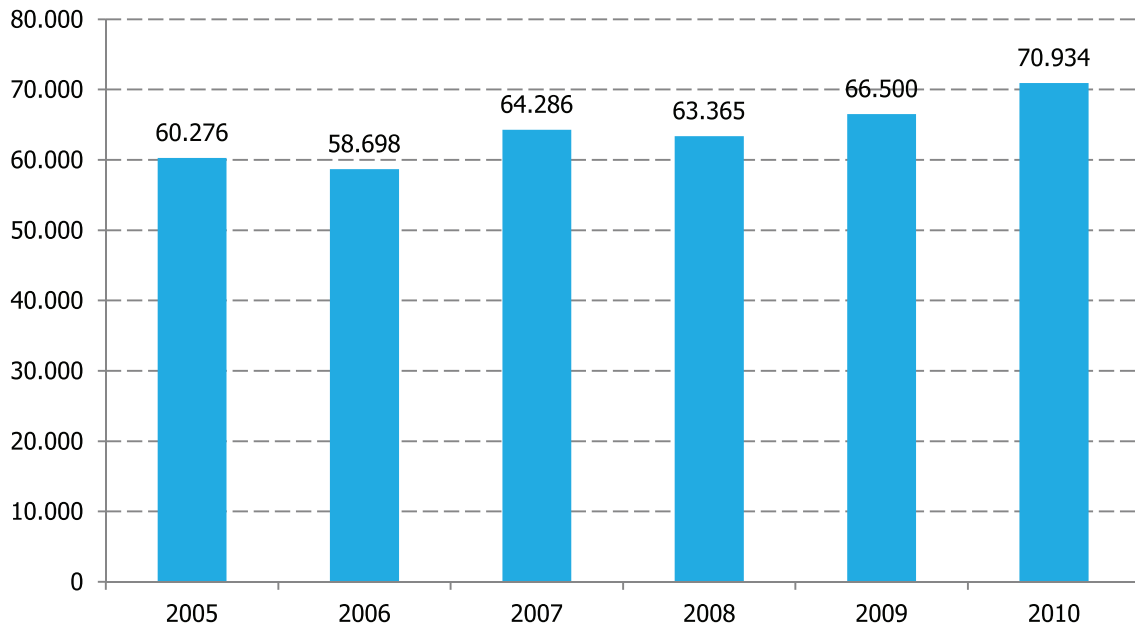
Kaynak: UN Comtrade [Yum-bir Sektör verileri 2011, www.yum-bir.org (Erişim: 01.02.2012)].

4.4. Türkiye’de Yumurta Üretimi ve Tüketimi

Ülkemizde 1980’li yıllarda başlayan ve her yıl ivme kazarak büyüyen yumurta üretiminin %80’i modern kümeslerde yapılmaktadır. Daha önce de değinildiği üzere nüfus artışı, kentleşme ve ekonomik büyüme, beslenme alışkanlıklarının değişmesine neden olmuştur. Şehir nüfusundaki hızlı artış, günlük yaşamın ve iş yaşamının daha yoğun yaşanması, insanları pratik beslenme alışkanlıklarına yöneltmiştir. Ülkemizde yumurtadan değişik ve pratik yemekler yapılabilmesi insanlar tarafından genellikle sevilerek yenmesi, ucuz ve sağlıklı olmasından dolayı her geçen yıl yumurta üretimimiz ve tüketimiz artmaktadır.

Ülkemizde 2005- 2010 yılları arasında yumurta tavuğu sayılarına bakıldığında yaklaşık %17,7 artış göstermiştir (Bkz. Grafik-5).

Grafik-5: Yıllara Göre Türkiye Yumurta Tavuğu Sayıları (1.000 Adet)

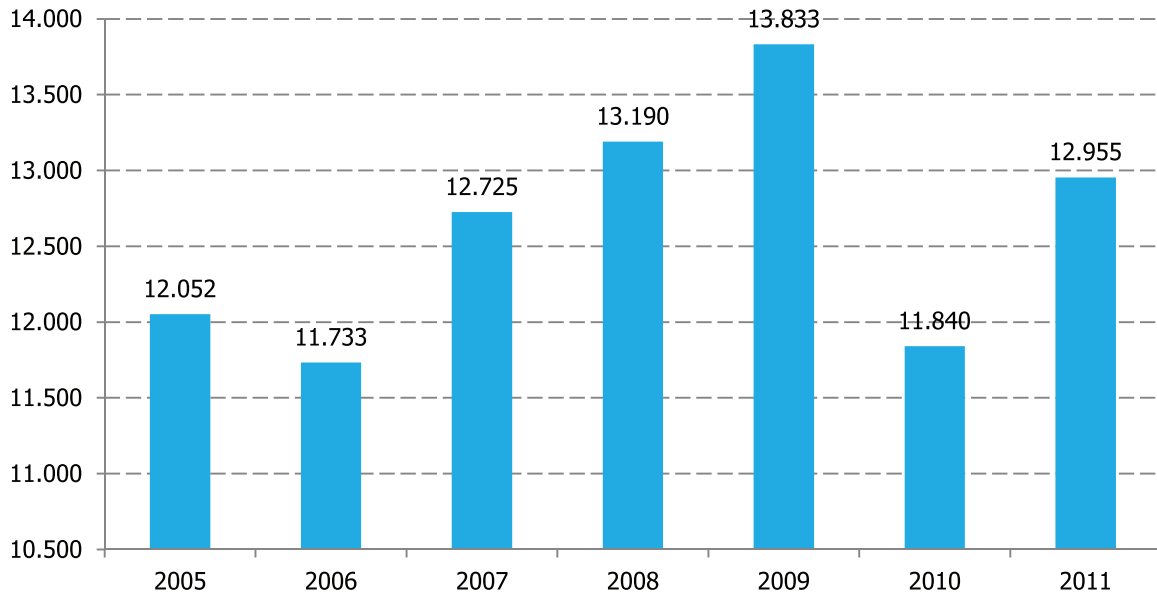
Kaynak: TÜİK, Veri Tabanları. www.tuik.gov.tr (Erişim: 02.02.2012).

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de yumurta üretimi ile tavuk eti üretimi arasında yapısal olarak büyük farklılıklar vardır. Yumurta üretiminde amaç hayvanların en uygun yem tüketimi ile en yüksek yumurta verimini elde etmektir. Burada önemli olan husus hayvanların günlük ihtiyaç duyduğu besin maddesi gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Yumurta tavukları yumurtadan çıktıkları 5 aylık süreden sonra yumurta vermeye başlar ve ortalama 1 yıl ekonomik olarak yumurta verirler. Ülkemizde yumurta tavukçuluğu ile uğraşan işletmeler genellikle bağımsız olarak çalışmaktadırlar. Bir başka ifadeyle etlik piliç üretiminde yaygın olarak görülen entegre üretim yapısına yumurta tavukçuluğunda pek rastlanılmamaktadır. Bu nedenle yumurta tavukçuluğundaki işletmeler daha bağımsız olup; Türkiye’nin her tarafına yayılmış durumdadır. Ancak yumurta üretimi yapan işletmeler Türkiye’nin her bölgesine yayılsa da, genellikle batı bölgelerinde daha yaygın üretim yapmaktadırlar. Özellikle metropollere yakın yerlerde daha fazla yaygındırlar. TÜİK 2009 verilerine göre en çok yumurta üretimi Ege bölgesinde yapılmaktadır. Üretim iller bazında incelendiğinde, Balıkesir, Afyon, Bursa, Konya, Çorum, Kayseri ve Manisa en yoğun yumurta

üretimi yapılan iller olup; Türkiye yumurta üretiminin %75-80 bu illerden karşılanmaktadır.

Ülkemizde yumurta üretimi dönemsel bazda incelendiğinde; 2005-2011 yılları arasında %9,5 artış göstermiştir (Bkz. Grafik-6). 2006 yılında ülkemizde görülen kuş gribi yumurta sektörünü olumsuz etkilemiş ve üretimde bir önceki yıla nazaran %2.64'lük düşüş görülmüştür. 2007 yılından itibaren bu olumsuz durum ortadan kalkmış ve 2006 yılına göre yumurta üretiminde %7.8'lik artış olmuş ve artış 2008-2009 yıllarında devam etmiştir. 2009 yılında dünyada baş gösteren ekonomik krizin yansımaları yumurta sektöründe de kendini göstermiş 2010 yılında yumurta üretiminde bir önceki yıla göre %8,5'lik bir azalma görülmüştür.

Grafik-6: Yıllara Göre Türkiye Yumurta Üretimi (1 Milyon Adet)

Kaynak: TÜİK veri tabanları www.tuik.gov.tr (Erişim: 02.02.2012).

4.5. Türkiye’de Yumurta İhracat ve İthalatı

Türkiye’nin 2006- 2010 yılları arasında toplam yumurta ihracatı değerlendirildiğinde her geçen yıl artan ülke bazında yumurta ihracatı incelendiğinde birinci sırada Irak’ın yer aldığı görülmektedir. Bu ülkeye 2006 yılında yaklaşık 12,5 milyon dolar olan yumurta ihracatımız 2010 yılında yaklaşık 9 kat artarak 108,5 milyon dolara çıkmıştır. 2010 yılında toplam yumurta ihracatımız 156.658.061 dolar olurken; ihracatın %69’u Irak’a gerçekleşmiştir. 2010 yılında yumurta ihracatında ilk dört ülke Irak, Suriye, İsrail ve Azerbaycan’ın toplam ihracattaki payı %96 düzeyinde yer almıştır (Yum-Bir, 2011). Diğer yumurta ihraç edilen ülkeler ihracatta çok küçük paya sahip olup; 2006- 2010 yılları arasında yalnızca belirli yıllarda ihracat yapılabilmektedir (Bkz. Tablo-20).

Tablo-20: Türkiye'nin Ülke Bazında Yumurta İhracatı (Aksi Belirtilmedikçe % Olarak)

ÜLKELER	2006	2007	2008	2009	2010
Irak	69,15	82,48	80,32	75,86	69,34
Suriye	0,00	6,49	8,06	8,27	19,30
İsrail	3,25	2,36	0,33	6,06	4,55
Azerbaycan	21,37	6,14	3,29	2,87	3,17
KKTC	2,53	1,82	1,15	1,86	0,44
Mersin serbest	2,89	0,41	1,88	1,51	0,60
S. Arabistan	0,00	0,00	3,93	0,86	0,05
Gürcistan	0,43	0,07	0,58	0,75	0,03
Özbekistan	0,14	0,15	0,15	0,00	0,00
Ege serbest	0,14	0,05	0,26	0,44	0,54
Angola	0,00	0,00	0,00	0,00	0,54
Kuveyt	0,00	0,00	0,00	0,02	0,02
Ekvator Ginesi	0,00	0,00	0,00	0,00	0,11
İran	0,00	0,00	0,00	0,03	0,32
Bahreyn	0,00	0,00	0,00	0,02	0,02
BAE	0,00	0,00	0,00	0,06	0,27
Kongo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,02
Ukrayna	0,00	0,00	0,00	0,24	0,00
Bosna Hersek	0,09	0,00	0,00	0,00	0,00
Angola	0,00	0,00	0,03	0,00	0,00
Umman	0,00	0,01	0,00	0,00	0,02
Katar	0,00	0,00	0,02	0,00	0,01
Diğer	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00
Genel toplam(\$)	18.321.467	67.403.067	118.957.374	127.114.892	156.658.061

Kaynak: Yum-bir Sektör verileri 2011, www.yum-bir.org (Erişim: 01.02.2012).

4.6. TR82 Düzey 2 Bölgesi'nde Yumurta Üretimi

Türkiye'de, 1072 adet yumurta üretimi yapan işletme, 3162 adet kümes mevcut olup; toplam kümes kapasitesi 56.664.558 adet tavuktur. 2010 verilerine göre yumurta tavuğu varlığı olarak TR82 Düzey 2 Bölgesi Türkiye kapasitesinin yalnızca %0,45'i, yumurta üretimi ise %0,7'si kadardır. TR82 Düzey 2 bölgesinde yer alan Çankırı, Kastamonu ve Sinop illerinde toplam 6 adet yumurta üretimi yapan işletme mevcut olup; toplam kapasitesi 238.000 adettir (Anonim, 2012). Bölgede, 4 işletme ve 7 kümes ile ilk sırada Çankırı ili yer almaktadır. Kastamonu'da 2 işletme mevcuttur. Sinop'ta ise yumurta üretim işletmesi ve kümesi bulunmamaktadır (Bkz. Tablo-21, Harita 6). Kümes sayısı ise Türkiye'nin %0,66 kadardır. Bölge bu haliyle Türkiye ortalamasının oldukça gerisinde yer almaktadır.

Yumurta üretiminde ülkemizde bireysel üretim modeli yaygın olduğu için üretilen ürünün pazarlanması en önemli hususlardan biridir. TR82 Düzey 2 Bölgesinin coğrafik yapısı ve konumu dikkate alındığında etlik piliği üretiminde olduğu gibi yumurta üretiminde de Çankırı'nın avantajlı bir konuma sahip olduğu düşünülebilir. Türkiye'de yumurta üretiminin yoğun yapıldığı Çorum, Konya, Manisa, Balıkesir gibi iller TR82 Bölgesinde yumurta üretimini olumsuz etkilemektedir. Yumurta üretiminin yoğun yapıldığı bu gibi iller gerek tecrübeleri gerekse alt yapıları sayesinde yumurta üretimini artırmayı planlayan illere göre

büyük avantajlara sahiplerdir. Ülkemizde iç tüketimi özellikle yumurta ve yumurta ürün ihracat miktarını artırmadıkça yumurta sektörünün ülkemizde daha da gelişmesi zor görünmektedir. Dolayısıyla bölgemiz-
de de yeni yatırımları çok riskli hale getirmektedir.

Tablo-21: TR82 Düzey 2 Bölgesi Yumurta Tavuğu Varlığı, 2012 (Adet)

	İşletme Sayısı	Kümes Sayısı	Kapasite
Çankırı	4	7	178.000
Kastamonu	2	5	60.000
Sinop	-	-	-
Toplam	6	12	238.000

Kaynak: Gıda,Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri Veri Tabanı (Erişim: 15.06.2012).

Tablo-22: TR82 Düzey 2 Bölgesi Yumurta Üretimi, (1000 Adet)

	2006	2007	2008	2009
Kastamonu	58.239	45.167	56.421	50.278
Çankırı	18.149	16.659	21.477	30.351
Sinop	27.630	20.822	16.982	15.755
TR82	104.018	82.648	94.880	96.384
Türkiye	11.733.572	12.724.959	13.190.696	13.832.726
TR82/Türkiye (%)	0,8	0,6	0,7	0,7

Kaynak: TÜİK veri tabanları www.tuik.gov.tr (Erişim: 02.02.2012).

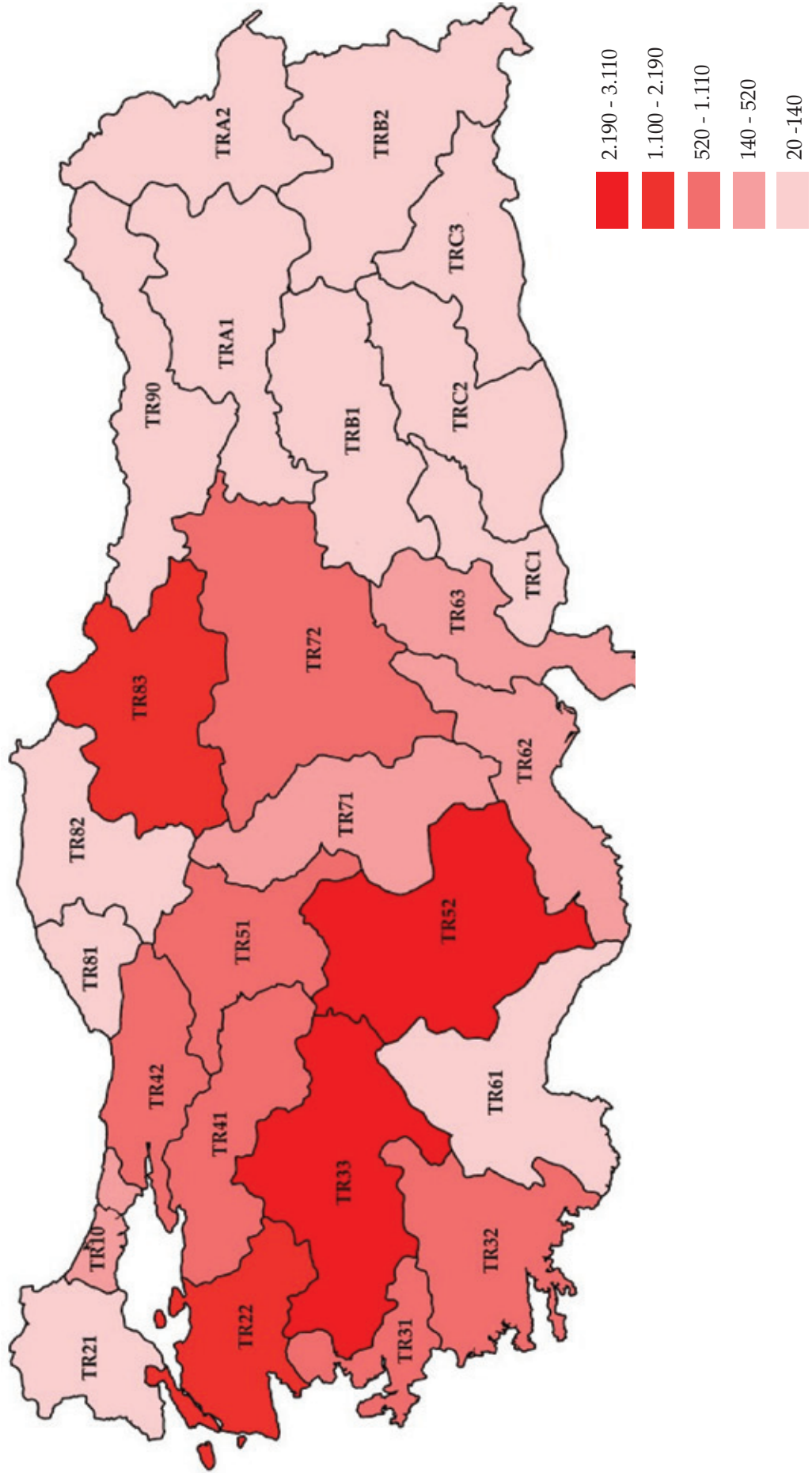
Bölgesel bazda yumurta tavukçuluğu incelendiğinde, ülkemizin batısında yumurta tavukçuluğunun oldukça geliştiği ancak doğusunun ise yeterince gelişemediği görülmektedir (Bkz. Tablo-23). Ege bölgesi-
nin yumurta tavukçuluğunda, lokomotif görevi üstlendiği görülmektedir (Bkz. Harita-4).

Tablo-23: Bölgesel Bazda Tavuk Eti ve Yumurtası Üretimi, 2009

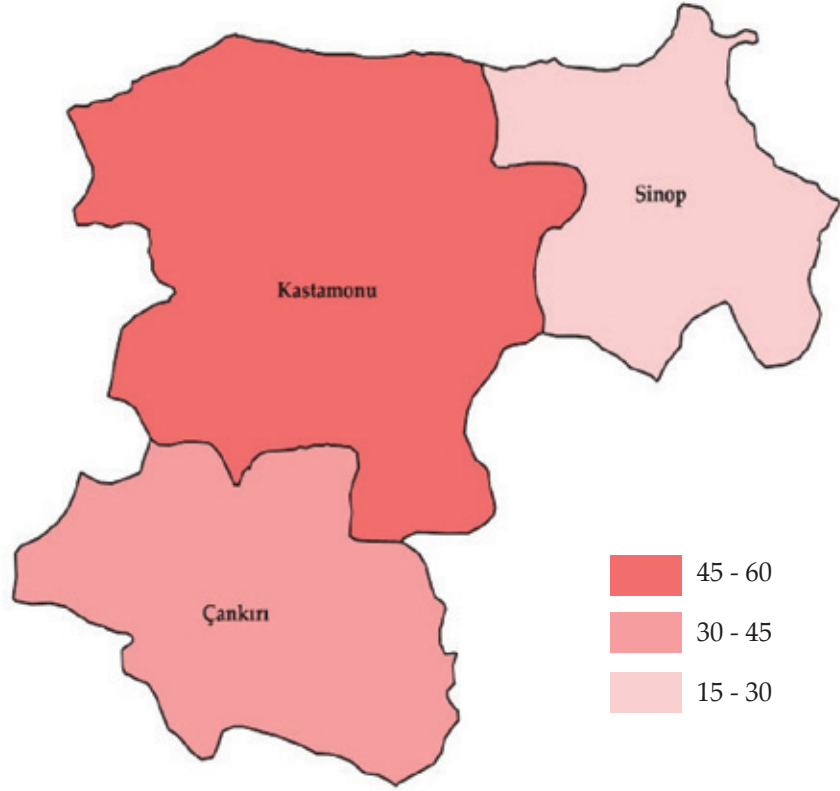
Bölge Kodu	Bölge Adı	Beyaz Et (Ton)	Tavuk Yumurta Sayısı (1000 Adet)
TR1	İstanbul	7.907	193.542
TR10	İstanbul	7.907	193.542
TR2	Batı Marmara	210.396	1.421.210
TR21	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	-	104.016
TR22	Balıkesir, Çanakkale	210.396	1.317.194
TR3	Ege	269.466	4.503.879
TR31	İzmir	142.455	815.371
TR32	Aydın, Denizli, Muğla	111	580.592
TR33	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak	126.901	3.107.916
TR4	Doğu Marmara	722.374	1.228.178
TR41	Bursa, Eskişehir, Bilecik	47.623	698.216
TR42	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	674.751	529.962
TR5	Batı Anadolu	25.624	2.887.368
TR51	Ankara	25.218	695.057
TR52	Konya, Karaman	406	2.192.312
TR6	Akdeniz	24.698	421.614
TR61	Antalya, Isparta, Burdur	-	97.166
TR62	Adana, Mersin	24.357	181.992
TR63	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	341	142.456
TR7	Orta Anadolu	6.330	1.272.486
TR71	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	-	368.058
TR72	Kayseri, Sivas, Yozgat	6.330	904.428
TR8	Batı Karadeniz	30.680	1.303.025
TR81	Zonguldak, Karabük, Bartın	-	104.213
TR82	Kastamonu, Çankırı, Sinop	21.580	96.384
TR83	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	9.100	1.102.428
TR9	Doğu Karadeniz	-	84.227
TR90	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	-	84.27
TRA	Kuzeydoğu Anadolu	243	112.514
TRA1	Erzurum, Erzincan, Bayburt	243	84.931
TRA2	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	-	27.583
TRB	Ortadoğu Anadolu	22.595	187.240
TRB1	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	22.595	103.940
TRB2	Van, Muş, Bitlis, Hakkari	-	83.299
TRC	Güneydoğu Anadolu	3.310	217.445
TRC1	Gaziantep, Adıyaman, Kilis	3.310	77.403
TRC2	Şanlıurfa, Diyarbakır	-	77.702
TRC3	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	-	62.340
TR	Türkiye	1.323.624	13.832.726

Kaynak: TÜİK, Veri Tabanları. www.tuik.gov.tr (Erişim: 02.02.2012).

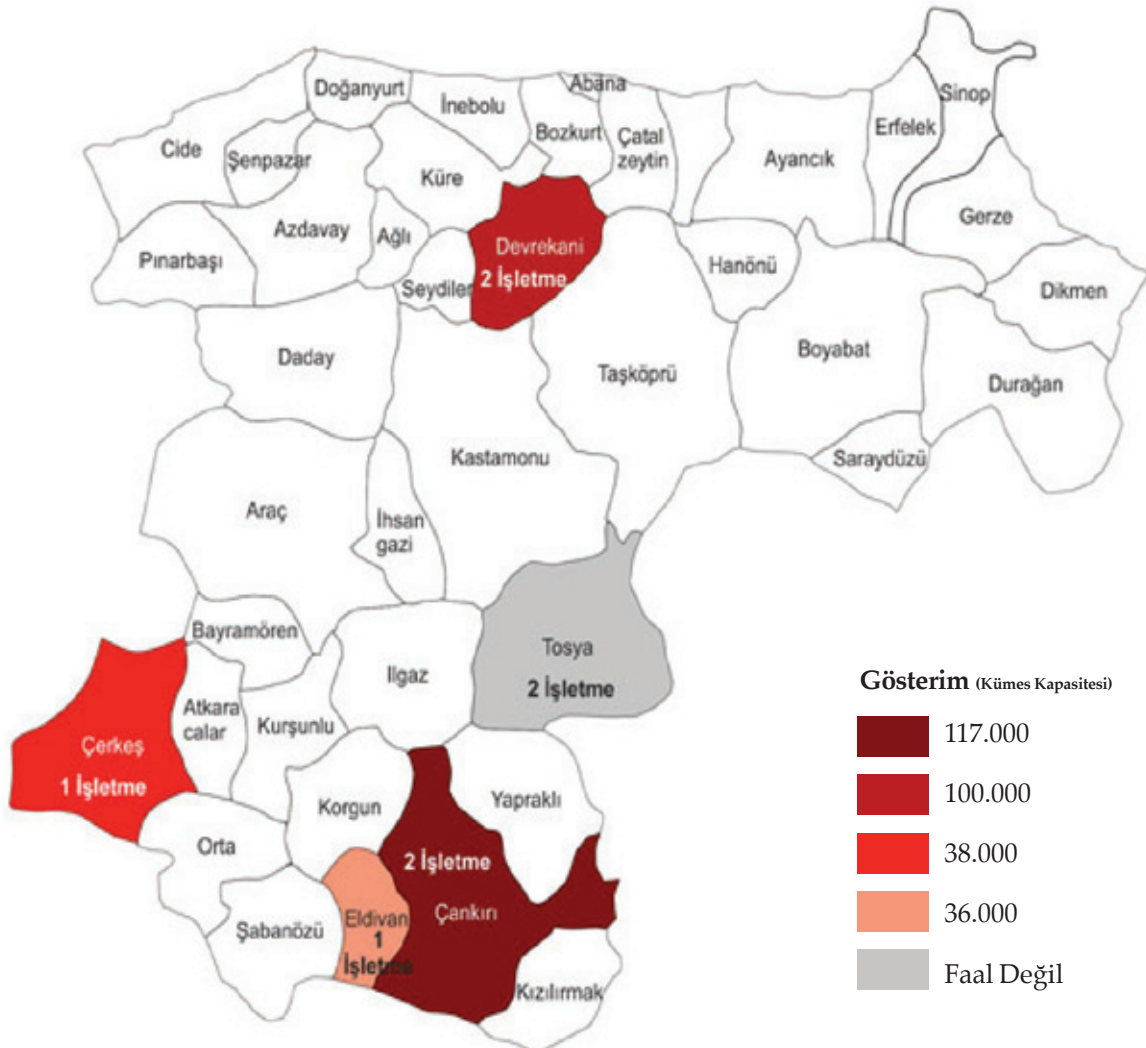
Harita-4: Türkiye Yumurta Üretimi, (Ton)

Harita-5: TR82 Düzey 2 Bölgesi Yumurta Üretimi, (Ton)

Harita 6- TR82 Düzey 2 Bölgesi İlçe Bazında Yumurta Tavuğu Durumu, 2012, (Adet)

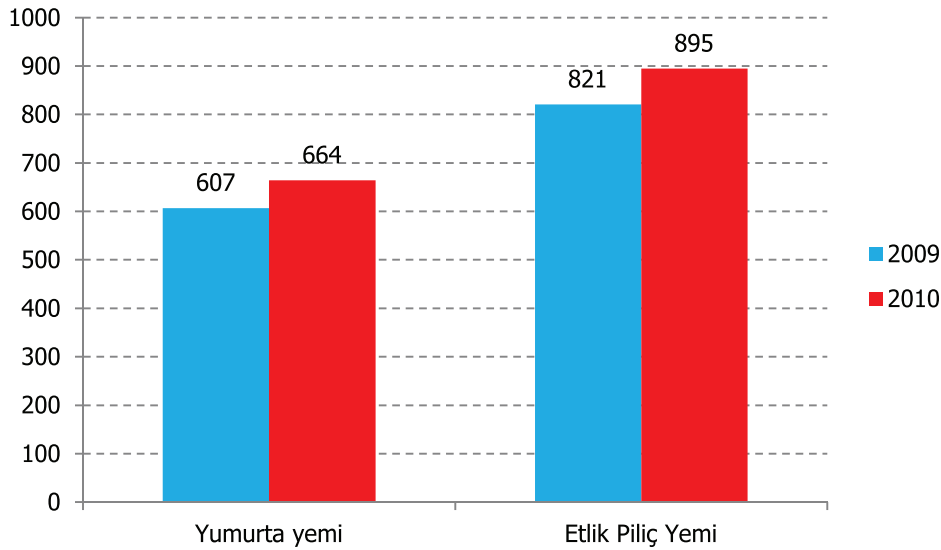
5. TÜRKİYE’DE TAVUKÇULUK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Ülkemizde tavukçuluk sektörü, hayvancılığın lokomotif sektörüdür. Tavuk eti ve yumurta üretimi her geçen yıl artmakta olup; artışa paralel olarak ihracatta da son yıllarda büyük mesafe kat edilmiştir. Bununla beraber her sektörde olduğu gibi, tavukçuluk sektöründe de sorunlar görülmektedir. Bu sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

5.1. Hammadde Temininde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Tavukçuluk sektöründe üretim maliyetlerinin yaklaşık %70-80’ni karma yem oluşturmaktadır. Son iki yılın yem fiyatlarına bakıldığında yem maliyetinin üretim maliyetindeki yeri daha iyi anlaşılmaktadır (Bkz. Grafik-7).

Grafik-7: Yıllara Göre Yem Fiyatları (TL/Ton)

Kaynak: Yum-bir Sektör verileri 2011, www.yum-bir.org (Erişim: 01.02.2012)

Karma yemi oluşturan hammaddeler içerisinde, enerji grubunda mısır, protein grubunda ise soya küspesi yer almaktadır. Bu hammaddelerin üretimlerinde, özellikle de soya üretiminde, Türkiye ihtiyaçlarını karşılamada yetersizdir. 2010 yılında soya üretimimiz yaklaşık 55.000 ton olarak gerçekleşmiştir. Genellikle ihtiyaç olan soya miktarı ithalat yoluyla giderilmeye çalışılmaktadır (Bkz. Tablo-24). Bunun sonucu olarak 2011 yılında 541.642 ton soya küspesi ve 1,297.759 ton dane soya ithal edilmiştir. Söz konusu ithalat karşılığı 930 milyon dolar döviz kaynağımız yurt dışına aktarılmıştır. Mısır üretimimiz 2011 yılında 4,2 milyon tona yükselmiş olmasına rağmen hayvan beslemede gerekli olan ihtiyacı karşılayamadığı için ithalat yapılmaktadır. 2011 yılında mısır ve mısır ürünleri olarak 472.581 ton ithalat yapılmış ve bu ithalat için 144.800 bin dolar ödenmiştir (Türkiye Yem Sanayicileri Birliği, 2012).

Tablo-24: Bazı Yem Hammaddelerinin İthalat Değerleri, 2011

	Toplam İthalat (Ton)	Toplam İthalat Değeri (\$)
Mısır	372.921	118.182.123
Balık Unu	44.097	60.720.674
Soya Fasulyesi	1.297.759	687.468.353
Rep ve Kolza (ve Diğer)	107.176	71.382.765
Soya Fasulyesi Küspesi	541.642	243.029.289
Ayçiçeği Tohumu Küspesi	568.531	141.856.005
Rep ve Kolza Tohumu Küspesi	99.199	25.513.739
Palm Küspesi	69.244	13.118.005
Mısır Kepeği	901	200.094
Nişasta Kepeği	149.154	30.944.374
Buğday Kepeği	302.696	66.795.762
Baklagiller Kavuz ve Diğerleri	27.297	6.018.642
Mısır Glütenu (HP<%40)	13.185	3.591.361
Mısır Grizi	85.574	22.827.775
Buğday Glutenu	12.154	17.103.775
GENEL TOPLAM	3.691.530	1.508.752.736

Kaynak: www.turkiyeyembir.org.tr (Erişim: 02.02.2012).

Ayrıca yem katkı maddelerini ve enzimlerin tamamına yakını ithalat yoluyla temin edilmektedir.

Kanatlı yemlerinde çözüm olarak, maliyetlerin düşürülmesi en öncelikli amaçlardan biri olmalıdır. Bunun için yemlerde en çok kullanılan mısır ve soya fasulyesi için özel tedbirler alınmalıdır. Bilindiği gibi, mısır nemli ve sıcak bölgelerde yetiştirilen bitkidir. Yetiştirme evresinde 10-20 0C sıcaklık ister. Çok çeşidi olduğu için çeşitli bölgelerde yetişebilmektedir. En çok Karadeniz, Marmara ve Akdeniz Bölge'lerinde üretimi yapılmaktadır. Son yıllarda mısır üretimimizde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın almış olduğu tedbirler ve ürün üretimini artırma politikaları sayesinde ciddi miktarda artış sağlanmıştır. 2000'li yıllarda mısır üretimi 2 milyon ton iken, 2005-2012 arasında iki kat artarak yaklaşık 4 milyon tona ulaşmıştır (Türkiye Yem Sanayicileri Birliği, 2012). İleriki yıllarda gerek iç pazarda, gerekse dış pazarda tavuk eti ve yumurta-ya olana talebin artacağı düşünülürse yem hammaddesine duyulan ihtiyacın daha da artacağı rahatlıkla görülebilir. Bu nedenle mısır üretim politikalarının kararlılıkla devam etmesi gerekmektedir.

Soya, sıcak seven, tropik ve subtropik bölgelerde iyi gelişen bir bitkidir. Dünyanın en çok soya üretimi yapan ülkeleri ABD, Brezilya, Arjantin ve Çin'dir. Türkiye, soya fasulyesi yetiştirilmesine elverişli bir ülke olmasına rağmen, üretimimiz çok düşük seviyede olup, ihtiyacımızı karşılamaktan uzaktır. İnsan ve hayvan beslenmesinde önemli bir yere sahip olan soya ihtiyacı ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Bu durum, özellikle, etlik piliç üretim maliyetlerini önemli derecede artırmaktadır. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın 2012 ürün prim sisteminde soyaya verilen desteğin önemli düzeyde attığı tespit edilmiştir. Soya üretimini artırıcı bu olumlu gelişmenin yanı sıra alternatif tedbirlerin de alınmasında fayda olacaktır. Tedbirlerin başlıcaları;

- Devlet tarafından ürün alım garantisi verilmesi,
- Ülkemizde üretilen soya fasulyesinin ithal edilen soya kadar kaliteli olması için ıslah ve adaptasyon çalışmaları yapılması, ülkemizin iç kesimlerinde yetiştirilebilecek çeşitler geliştirilmesi,
- Kurutma ve depolama ile ilgili tesisler yaygınlaştırılması,
- İstikrarlı bir fiyat politikası takip edilmesi,
- Soyanın kullanım alanları ve ürün işleme sanayisi ve alt yapısı genişletilmesidir.

Ürün maliyetlerini artıran faktörlerden bir diğeri de, yem katkı maddeleridir. Yem katkı maddelerinin birçoğu yurtdışından temin edilmektedir. Bazı yem katkı maddelerinin üretiminde (Aminoasitler, enzimler, vitaminler) ileri teknoloji, bilgi ve yüksek maliyet gerektirdiğinden belli başlı ülkelerde üretilmektedir. Ülkemizde gerekli teknoloji ve bilgi düzeyi olup; özel sektör ve üniversiteler işbirliği ile bu tür yem katkı maddelerinin üretimi teşvik edilmelidir.

5.2. Hayvan Materyali Teminindeki Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Dünyada tavukçuluk sektörüne hayvan temin eden firma sayısı sınırlı olup; hibrit materyalinin %85'i 3 firma tarafından karşılanmaktadır. Dünya tavukçuluk sektörünün tekelleşmeye doğru gittiği görülmektedir. Ülkemizin de etlik ve yumurtacı hayvan materyali ithalat yoluyla karşılanmaktadır (Bkz. Tablo-25). Dünyada söz sahibi bu firmalar ellerinde hibrit materyalin üretimi için gerekli saf hatları ve büyük ebeveynleri tutmakta, diğer ülkelere ise ebeveynleri satmaktadırlar. Hibrit üretimi için ebeveynler sadece birkaç yıl kullanılabilir olup; her yıl ebeveyn tavuklar ilgili firmalardan tedarik edilmek zorunda kalınmaktadır. Hayvan temini için yıl bazında yurtdışına döviz çıkışı olduğu gibi üretimde kullanılan hayvan materyali birkaç firmada olduğu için ileride bu firmalarda meydana gelebilecek sorunlar ülkemizdeki tavuk eti ve yumurta üretimini yakından ilgilendirecektir.

Tablo-25: Yıllara Göre Damızlık Yumurta ve Cıvciv İthalatı (Adet)

Yıllar	Etçi Damızlık Cıvciv İthalatı	Etçi Damızlık Yumurta İthalatı	Yumurtacı Damızlık Cıvciv İthalatı
2006	1.174.122	4.276.901	499.270
2007	1.027.207	5.784.689	379.822
2008	1.729.310	5.077.858	525.082
2009	1.796.766	5.961.154	574.258
2010	2.850.263	5.952.899	732.571

Kaynak: Ege İhracatçılar Birliği, 2010 [Yum-bir Sektör verileri 2011, www.yum-bir.org (Erişim: 01.02.2012)].

Damızlık etlik ve yumurtacı hayvan materyali sorununun çözülmesi stratejik açıdan oldukça önemlidir. Genellikle gelişmekte olan ülkelerde ıslah çalışmaları devlet tarafından, gelişmiş ülkelerde ise büyük şirketler tarafından yapılmaktadır. Ülkemizde ıslah çalışmalarına başlanmasında büyük yarar taşıyacağı kanaatini taşıyoruz. Ülkemizde, özel sektörün ıslah işine girmesi çalışmaların hızlı ve etkin yürütülmesi

bakımından önem taşımakta olup; bunun için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. İslah çalışmasında devlet, üniversite ve özel sektörün işbirliği yapması gerekmektedir.

5.3. İhracat ve İthalatta Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

İhracattaki en büyük sorun üretim maliyetinin yüksekliği nedeniyle rekabet gücünün yetersiz kalmasıdır. Üretim maliyetlerini artırıcı en büyük faktör yem hammaddesidir. İkinci olarak hayvan materyalinin dışarıdan temin edilmesidir. Üretim maliyetimizin yüksek olmasının yanı sıra ihracat kalemlerindeki teşvik oranlarının rakip ülkelere göre düşük kaldığı görülmektedir. Türkiye’de tavuk eti için ihracat desteği 186\$/tondur (Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2012). Bu oran ABD’de 600\$/ton, AB ülkelerinin bazılarında 450€/ton’dur (Besd-bir, 2012). Oranlar dikkate alındığında ihracat destek miktarının önceki yıllara oranla önemli düzeyde arttığı ancak halen rekabet ettiğimiz ülkelerin seviyesine ulaşamadığımız görülmektedir. Mevcut ihracat desteklerinin rekabet edebilecek düzeye gelmesi halinde ihracat miktarında da çok büyük artışlar sağlanacağı düşünülmektedir.

Yumurtada da durum tavuk etindeki gibi olup; ülkemizde ihracat desteği 15\$/1000 adettir (Bkz. Tablo-26).

Tablo-26: Türkiye’de Yıllara Göre Yumurta İhracatına Verilen Destek Miktarları

Yıl	İhracat İade Miktarı \$/1000 adet	Miktar Barajı (%)	Azami Ödeme (%)
2006	6	78	10
2007	15	78	10
2008	15	78	10
2009	15	78	10
2010	15	65	10
2011	15	65	10

Kaynak: Yum-bir Sektör verileri 2011, www.yum-bir.org (Erişim: 01.02.2012)

İthalatta yaşanan sorunlara değinecek olursak, daha öncede belirtildiği üzere tavukçuluk sektöründeki maliyetin %70-80’i karma yemlerden kaynaklanmaktadır. Karma yemi oluşturan en önemli yem hammaddeleri, mısır ve soya fasulyesidir. Özellikle soya ve yem katkı maddelerinin tamamına yakını ithal edilmektedir.

Kısa vadede soya ve yem katkı maddelerinin KDV oranlarının %8’den %1’e düşürülmesi maliyetlerde azaltıcı bir etki yaratabilir. Uzun vadede ise GAP ve Çukurova Bölgelerinde soya üretimini teşvik edici adımların atılması gerekmektedir.

5.4. Denetimsiz Üretim Sorunu ve Çözüm Önerileri

Tavuk eti ve yumurtası toplumun hemen hemen her kesimi tarafından tüketilen gıda maddeleridir. Her gıda maddesinde olduğu gibi tavuk ürünlerinde de üretim koşullarının sağlıklı olması oldukça önemlidir. Tavuk eti üretiminin büyük bir kısmı entegre firmalar tarafından sağlıklı koşullarda üretildiği için ciddi bir sorun yaşanmamaktadır. Ancak az da olsa denetimi yapılamayan, ruhsatsız ve sağlıksız koşullarda üretim yapılan işletme-

ler mevcut olup; buradan elde edilen kesim ürünleri tüketime sunulabilmektedirler.

Yumurta üretimine bakıldığında, tavuk eti üretimine oranla birlik ve organizasyonun daha az geliştiği bireysel üretim yapısı dikkat çekmektedir. Bunun bir sonucu olarak yumurta üretiminin tavuk eti üretimine oranla biraz daha düzensiz ve denetimsiz olduğu görülmektedir. Yumurta sektöründeki diğer bir sorun da, bireysel üretimin daha yaygın olması nedeniyle üretim sürecinde ilaç kullanımı denetiminin daha zor yapılmasıdır.

Tavuk ürünlerinde dikkat edilmesi gereken başka bir hususta, üretilen tavuk eti ve yumurtasının uygun koşullarda depolanmasıdır. Aksi takdirde bu ürünler insan sağlığı açısından büyük tehdit oluşturacaktır.

Tavuk ürünleri tüketiminde gerek tavuk eti, gerekse yumurta tüketimi konusunda tüketiciler bilinçlendirilmelidir. Bu konuda oluşturulan Sağlıklı Tavuk Bilgi Platformu önemli çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmaların daha da yaygın ve etkili şekilde yapılması ve uzman kişiler tarafından basın yayın yoluyla bilgilendirme çalışmaları yararlı olacaktır. Gıda denetiminde Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın, ambalajsız ve etiketsiz ürünlerin satışının yasaklanması gıda güvenliği bakımından olumlu bir gelişmedir. Bu gibi uygulamaların devam ettirilmesi ve ek önlemler alınması yararlı olacaktır. Ayrıca kümes ve kesimhaneler bakanlık tarafından daha sık denetlenmeli, kurallara uymayanlara cezai müeyyide uygulanmalı, iyi uygulamalar ödüllendirilmeli ve kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

5.5. Yatırıma İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Tavuk eti ve yumurta üretiminin önümüzdeki yıllarda iç tüketim ve ihracatta meydana gelecek artışa paralel olarak büyüyeceği düşünülmektedir. Oluşan talebi karşılayabilmek için üretim artışı bunun içinde yeni tesislerin kurulması gerekmektedir.

Tavukçuluk sektöründeki en büyük sorunlardan biri de, sektöre yatırım yapacak kişilerin yatırım için izleyecekleri yollar hakkında gerekli bilgiye sahip olmamalarıdır.

Sektörde yeni üretime başlayacak kişi ve işletmeler için ilgili kurumlarca eğitim ve bilgilendirme çalışmaları yapılmalı, işletme kurulacak yerler tespit edilmeli, bu gibi yerlere işletme kurulabilmesi için gerekli yasal düzenlemelerin yanı sıra resmi işlemler kolaylaştırılmalıdır.

5.6. İstikrar Sorunu ve Çözüm Önerileri

Gıda sektörünün insanlar için çok önemli bir yeri vardır. Gıda ile ilgili haberler her zaman ilgi uyandırmakta olup; spekülasyona açık konulardır. Hastalıklar, GDO, hormon gibi konularda gündem yaratmak amacıyla ortaya atılan iddialar, gıda sektörü içerisinde yer alan tavuk ürünleri tüketimini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Zaten yem ve hayvan materyalinde dışarıya bağımlı olduğu için üretim maliyeti yüksek olan sektörün spekülasyon konularla da iç talebinin düşmesi, sektörü derinden etkilemektedir. Dışarıya bağımlı olduğumuz yem hammaddelerindeki fiyat artışları, tavuk eti ve yumurta fiyatlarındaki mevsimsel ani düşmeler de sektörü etkilemektedir.

Konuyla ilgili olarak tavuk ürünlerinin elde ediliş ve denetimler hakkında bilim adamları ve yetkili kişiler tarafından vatandaşlar düzenli olarak bilgilendirilmelidir. Mevsimsel fiyat değişikliklerinin önlenmesi ve ürünlerin sürekliliğini sağlamak için depolama koşullarının geliştirilmesi ve ürünlerin çeşitlendirilmesi fiyat istikrarına fayda sağlayacaktır. Ayrıca tavuk ürünleri fiyat istikrarı için bu ürünlere ait borsaların daha işlevsel olmaları etkili olacaktır.

Tavukçuluk sektörünü özetlemek gerekirse,

- * Ülkemizin tarım potansiyeli yüksek olup; kanatlı sektöründe entegre üretim metodu tavukçuluğun gelişmesine olumlu katkıda bulunmuştur.
- * Ülkemizin yurtiçi kırmızı ve beyaz et üretim potansiyeli yüksek olup; gelişmeye açıktır.
- * Kırmızı ette yaşanan problemler ve yüksek fiyat nedeniyle tüketimi azalmakta olup; nüfus potansiyeli, bilinç düzeyinin gelişmesi ve gelir düzeyinin artması beyaz et tüketimini artırmakta ve bu trendin devam edeceği öngörülmektedir.
- * 2005 ve 2006 yıllarında görülen kuş gribi, kanatlı sektörünü yıpratıcı etkisi olmuş; ancak mevzuatların geliştirilmesi ve üretimin daha bilinçli ve disiplinli yapılması için bir fırsat yaratmıştır.
- * Tavukçuluk sektörü diğer hayvancılık sektörlerine göre gelişmiş durumda yer almasına rağmen AB veya diğer gelişmiş ülkelerdeki sektörle rekabet edebilecek güçte değildir. Bunun başlıca sebepleri yem maliyetlerinin yüksek olması, çoğu yem hammaddeleri ve hayvan materyalinde dışa bağımlı olmamız en önemli sebepler arasındadır.
- * AB'ye gireceğimiz düşünülürse, AB ile rekabet edecek ve üreticilerimizin en az zararla bu süreci atlattması için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.
- * Tavukçuluk sektörünün önümüzdeki 5-10 yıllık gelişme projeksiyonları belirlenerek sektörün gelişmesi için gerekli altyapının sağlanması çok önemli olacaktır.

6. KAYNAKÇA

- Anonim (2012), Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlükleri (Çankırı, Kastamonu, Sinop) Kanatlı Hayvan ve İşletmeleri Verileri
- Besd-bir (2010), Kanatlı Sektör İstatistikleri. <http://www.besd-bir.org/turkiyekanatliistatistikleri.htm> (Erişim: 15.02.2012).
- Faostat (2012) Livestock statistics <http://faostat.fao.org/site/569/DesktopDefault.aspx?PageID=569#ancor> (Erişim: 15.01.2012).
- Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı http://www.tarim.gov.tr/uretim/Hayvansal_Uretim,Tavukculuk.html (Erişim: 05.05.2012)
- TÜİK (2011), Hayvansal Üretim Veri Tabanı. <http://www.tuik.gov.tr/hayvancilikapp/hayvancilik.zul> (Erişim: 02.02.2012).
- Türkiye Yem Sanayicileri Birliği (2012) Yem ve yem hammaddeleri ithalat rakamları. <http://turkiyeyembir.org.tr/dosyalar/ithahr2011.xls> Erişim tarihi: 02.02.2012
- Türkoğlu, M., Arda, M., Yetişir, R., Sarıca, M., Erensayın, C., (1997) Tavukçuluk Bilimi Kitabı Samsun Sayfa:17
- Yum-bir (2011) Sektör verileri http://www.yum-bir.org/templates/resimler/Image/seyktor_haberleri/2012_veri.pdf. (Erişim: 01.02.2012).
- Watt Executive Guide (2011), Status of Global Poultry Meat, Egg Production Sectors <http://www.wattAgNet.net> (Erişim: 10.02.2012).

T.C. KUZEY ANADOLU KALKINMA AJANSI

Cebirail Mah. Saray Sk. No: 1 Kastamonu / Türkiye

Tel +90 366 212 58 52

Faks +90 366 212 58 55

E-posta bilgi@kuzka.org.tr
www.kuzka.org.tr